

MILAN MATIJEVIĆ

UDK: 82-93Lovrak, M.+ Freinet, C.
Izvorni znanstveni članak/ Original Scientific Paper
Rukopis prihvaćen za tisak: 16. 10. 2019.
DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/m16wj6wz9>

Povijesno-komparativna i hermeneutička analiza djela Célestina Freineta i Mate Lovraka

Sažetak

Célestin Freinet i Mato Lovrak bili su učitelji otprilike u istim godinama tijekom 20. stoljeća. Možemo reći da su živjeli i djelovali u isto vrijeme, između 1919. i 1960. godine. U svom djelovanju i pedagoškim idejama imali su dosta sličnosti. Postavlja se pitanje: tko ili što je utjecalo da su imali dosta zajedničkih ideja koje su obojica prakticirala u radu s djecom. Budući da su obojica živjela i djelovala u vrijeme pune afirmacije projekata i pravaca reformske pedagogije, vjerojatno je da su obojica prepoznala pedagoške vrijednosti istih ideja iz tih projekata te su ih uspješno kreativno primjenjivali u praksi. Freinet je bio poznatiji u ostalim državama tadašnje Europe, a Lovrak je, osim prakticiranja tih ideja u učionici, dosta zanimljivo opisivao sve to u romanima za djecu i učitelje, s temama iz školskog života. Među zajedničkim obilježjima u njihovoj pedagogiji i didaktici u djelovanju istaknimo učeničku samoupravu, suradnju među učenicima, dječja prava, slobodno izražavanje u raznim područjima, slobodne pismene sastave, učeničko zadrugarstvo, učenje otkrivanjem u poticajnoj okolini. Obojica su isticali slobodu kao važno načelo svih aktivnosti učenika. Gledajući na odnose aktivnosti učenika i učitelja, obojica poznatih učitelja i pedagoga slagala su se u tome da je najbolja ona škola u kojoj su učenici aktivniji od učitelja, odnosno u kojoj je više učenja, a manje poučavanja. Budući da su se svojim idejama i djelovanjem približili onome što se danas naziva konstruktivistička nastava, može se zaključiti da su pridonijeli afirmaciji konstruktivističke nastave i konstruktivističke didaktike koja i danas privlači pozornost učitelja i pedagoga.

Ključne riječi: dječja književnost; dječja prava; konstruktivistička nastava; reformska pedagogija; učenička samouprava.

Uvod

Slabije informirane čitatelje ovog teksta vjerojatno odmah intrigira pitanje zašto Freineta i Lovraka dovodimo u vezu i želimo usporediti i analizirati njihovo stvaralačko djelovanje. Osim što su rođeni, živjeli i djelovali skoro u isto doba, ta dva učitelja, Célestin Freinet (1896.–1966.) i Mato Lovrak (1899.–1974.), imali su dosta zajedničkih osobina i zagovarali su veoma slične pedagoške stavove, didaktička rješenja i ideje. Zajedničko im je, da kažemo odmah na početku ove analize, činjenica da su počeli svoje učiteljske karijere u doba punog procvata projekata i pravaca reformske pedagogije te da su bili učenici učiteljskih škola i sudionici I. svjetskog rata u doba kada su John Dewey (1859.–1952.), Maria Montessori (1870.–1952.), Ovide Decroli (1871.–1932.), Édouard Claparede (1873.–1940.), Adolphe Ferrière (1879.–1960.) i Peter Petersen (1884.–1952.) bili poznati i priznati pedagoški reformatori i kreatori originalnih pedagoških promjena i rješenja u školama diljem Europe i Amerike. Podsjetimo ovdje da u javnim i državnim školama, ali i u brojnim privatnim i slobodnim školama diljem Europe, postoji mnogo ideja i pedagoških rješenja što ih je stvarao prije svih drugih i ponajviše Célestin Freinet. Treba podsjetiti da u većini francuskih, njemačkih, švicarskih i austrijskih državnih škola dominiraju i danas nastavne metode i pedagoški scenariji koje je prije stotinu godina zagovarao Célestin Freinet. I u hrvatskim državnim školama svakodnevno se događaju pedagoški scenariji koji su rezultat pedagoškog djelovanja Célestina Freineta, a koje je u svojim literarnim djelima te dugogodišnjoj nastavnoj praksi promicao učitelj i književnik Mato Lovrak.

Svi nabrojani pedagozi dosta su putovali i susretali se na raznim konferencijama učitelja i pedagoga. Svatko od njih autor je nekih originalnih pedagoških ideja koje su već ranije ili u doba I. svjetskog rata prakticirali u privatnim, eksperimentalnim ili brojnim javnim školama.¹ Osim u tim originalnim privatnim i eksperimentalnim školama, u brojnim javnim školama dominirala je Herbartova didaktika i frontalna nastava u učionicama u kojima je sjedilo četrdeset do pedeset učenika primarnog obrazovanja. Zato ne treba čuditi da na više mjesta u svojim romanima Lovrak ironično i kritički piše o učiteljima koji upravljaju razrednom disciplinom i poučavaju po pedeset učenika u razredima. Slično je pisao i gledao na didaktiku stare škole Freinet.

¹ Škola koju je osnovao, u kojoj je radio i u koju je ugradio svoje ideje Célestin Freinet u Vensu (Francuska), a koja je postala javna 1991., nalazi se na UNESCO-ovu popisu svjetske baštine. Podsjetimo da su dvije državne škole u bivšoj Jugoslaviji (u Zagrebu na Jordanovcu te u Podčetrteku u Sloveniji) u velikoj mjeri slijedile pedagoške ideje Célestina Freineta, a prije četrdeset godina grupa istraživača iz Zagreba i Osijeka tijekom dviju je godina u četiri državne škole (Borovo naselje – Vukovar, Čeminac, Velika Kopanica i Bijelo Brdo) organizirala eksperimentalni rad u kojem je u velikoj mjeri bio primijenjen i provjeren Freinetov pedagoški model. Voditelji projekta bili su Ladislav Bogнар i Milan Matijević (Matijević, 1991.; Bogнар i Štumfol, 1998.).

Metoda

Cilj ovog studijskog (istraživačkog) rada jest proučiti život i pedagoško djelovanje dvojice poznatih i priznatih europskih učitelja: Célestina Freineta i Mate Lovraka. Jedan je u stručnoj literaturi označen kao hrvatski učitelj i književnik, a drugi kao francuski učitelj, pedagog i pedagoški reformator.

Ovaj rad zamišljen je kao povijesno-komparativna i hermeneutička analiza književnih i pedagoških tekstova Mate Lovraka i Célestina Freineta te kao studije slučaja ukupnog djelovanja te dvojice učitelja.

Autor ovog rada temeljito je više godina proučavao život i djelo Célestina Freineta proučavanjem njegovih pedagoških tekstova, brojnih tekstova o pedagogiji koju je on zagovarao i širio te sudjelovanjem na nekoliko međunarodnih konferencija članova europskog udruženja pristaša Freinetovih pedagoških ideja (FIMEM i RIDEF)² te posjetom i hospitiranjem na nastavi u tri njemačke državne škole (Berlin, Bochum, Recklinghausen) u kojima se primjenjuju Freinetove metode.

Iz opusa književnih i pedagoških tekstova koje je napisao Mato Lovrak i koje je autor čitao kao lektirne zadatke tijekom školovanja te ponovo za potrebe ovog istraživanja i pisanja ovog rada, proučeni su još i svi njegovi pedagoški tekstovi, kojih nije bilo mnogo, ali i odabrani dio njegovih književnih radova, među kojima je posebna pozornost posvećena analizi pet autobiografskih romana (Lovrak, 1963; 1969; 1972; 2011; 2014; opseg 1.400 stranica) te 56 dječjih romana koji su često na popisu lektirnih naslova za učenike osnovnih škola. Dakle, i autor ovog rada školovao se za učiteljsko zanimanje čitajući Lovrakove romane, ali za ovu ih je svrhu trebalo ponovo čitati (vidi popis referenci pod naslovom Lektira – 11 naslova: Lovrak, 2005; 1967; 1986; 2008; 2009; 1977; 1964a; 2014; 1979; 1964b i 1964c – oko 3.000 stranica u odabranim literarnim djelima analizirajući ih u kontekstu projekata i pravaca reformskih pedagogija u kojima je učitelj i pedagog Freinet bio europski poznat i priznat kreator novih ideja).

Zašto povijesna, zašto komparativna i zašto hermeneutička analiza? Povijesna, zato što su oba učitelja živjela i djelovala u vrijeme turbulentnih pedagoških, socio-ekonomski i ratnih događanja u vrijeme dva svjetska rata. To im je zajedničko, a živjeli su i djelovali na području današnje Europe, Freinet u Francuskoj, a Lovrak u istom zemljopisnim okruženju, ali je u vrijeme njegova života to okruženje bilo uključeno u četiri različite državne tvorevine (Austro-Ugarska Monarhija, Kraljevina Jugoslavija, Nezavisna Država Hrvatska te Socijalistička Republika Hrvatska u sastavu države SFRJ). Također je važno spomenuti da je Freinet po političkom opredje-

² FIMEM – *Fédération Internationale des Mouvements de l'Ecole Moderne* (engl. *International Federation of Movements for Modern Education*); RIDEF – *Rencontre Internationale des Édicateurs Freinet* (engl. *International Meeting of Freinet Educators*).

ljenju bio socijalist i lijevo politički orijentiran. Zbog toga je bio politički proganjan i trpio je određene sankcije. I Mato Lovrak je bio lijevo politički orijentiran, što do 1945. godine nije bilo popularno ni poželjno, ali je poslije II. svjetskog rata dosta Freinetovih ideja bilo lako prihvaćeno u socijalističkom društveno-ekonomskom okruženju u kojem je djelovao Mato Lovrak, napose u školama. U svojim literarnim radovima Lovrak često ističe strah od državnih vlasti zbog sadržaja koji je pisao te zbog svojih političkih stavova.

Zašto komparativna analiza? Već smo konstatirali da su dva učitelja djelovala u dvije države na području Europe, uz napomenu da je područje na kojem je živio i djelovao Lovrak bilo uključeno u četiri različite državne tvorevine. To su dosta zanimljive konstatacije za pedagoška komparativna proučavanja uvjeta i ideja koje su u to doba bile implementirane u školski život i pedagošku teoriju tih država.

Zašto hermeneutička analiza? Poznata su tumačenja izraza *hermeneutika* (grč. *hermeneuo* – tumačenje, razlažen) – nauka o pravilima i sredstvima tumačenja Biblije i znanstvenih djela, pa smo smatrali da je najprimjerenije pristupiti djelima Mate Lovraka hermeneutički, tražeći odgovore na određena znanstvena i stručna pitanja. Glavna istraživačka pitanja za ovu hermeneutičku analizu bila su: Koje elemente pedagogije Célestina Freineta možemo uočiti i pronaći u Lovrakovim pedagoškim tekstovima te romanima za djecu i odrasle te kako je Lovrak upoznao te ideje i zašto ih je tako lako razumio, prihvatio, prakticirao u svom učiteljskom radu te vješto i zanimljivo implementirao u svoje literarne radove?

Prethodno smo podsjetili da se ovdje, metodološki gledano, radi i o studiji slučaja, jer se proučava život i stvaralačko djelovanje dvaju učitelja (osoba kao slučaj). Istraživanje se oslanja na više istraživačkih metoda (proučavanje autorskih radova – primarni izvori, proučavanje radova koje su o njima napisali znanstvenici iz područja obrazovnih i humanističkih znanosti (sekundarni izvori), proučavanje ostavštine u Hrvatskom školskom muzeju, proučavanje pedagoških rješenja koja je kreirao i zagovarao Freinet te empirijski pokušaji u vidu eksperimentalnih promjena u hrvatskim školama koje je proveo autor ovog teksta (Bognar i Štumfol, 1998.; te Matijević, 1991.). Stručnjaci za metodološka pitanja, napose oni koji se bave kvalitativnom metodologijom i studijom slučaja, smatraju da je, kada se primjenjuje studija slučaja kao u našem slučaju te zbog oslanjanja na višestruke izvore podataka, potrebna njihova konvergencija u obliku triangulacije (Yin, 2007: 25; usp. Cohen, Manion i Morrison, 2007: 181-190). Mato Lovrak svoje pedagoške ideje i djelovanje širio je u sredinama gdje je bio zaposlen ili gdje je pisao i objavljivao u specifičnoj formi književnog i stručnog djela. S tim u vezi podsjećamo na pojmove *pedagoška beletristika*³ i *beletristička pedagogija*.

³ Beletristika (franc. *belles-lettres*, književnost) – lijepa književnost; umjetnička literatura u prozi – romani, novele, pripovijetke, književnost za zabavu (Klaić, B. 1978., Zagreb: Nakladni zavod MH).

Poznati hrvatski pedagog i stručnjak za metodologiju pedagoških istraživanja, Vladimir Mužić (1973.) razlikuje beletrističku pedagogiju, pedagošku beletristiku te beletristiku odgojnog sadržaja. U beletrističku pedagogiju ubraja ona djela u kojima pedagog na beletristički način izlaže svoje pedagoške misli i stavove te opisuje svoj odgojno-obrazovni rad i njegove rezultate (Mužić, 1973., str. 185). Za primjer beletrističke pedagogije navodi Mužić radove kao što su Rousseauov *Emil*, Makarenkovu *Pedagošku poemu* te Pestalozzijev pedagoški roman *Kako Gertruda uči svoju djecu*. Dakle, neki tu književnu vrstu nazivaju i *pedagoškim romanima*.

Za razliku od beletrističke pedagogije, Mužić (1973., str. 186) smatra da *pedagoška beletristika* predstavlja umjetničku prozu koju nisu pisali pedagozi niti je pisana s pedagoškom namjerom, ali u kojoj se mogu naći podaci o odgoju, stoga može poslužiti pedagoškoj spoznaji. Od književnih djela koja bi spadala u tu vrstu Mužić (1973., str. 186) navodi *Djetinjstvo* i *Moji univerziteti* Maksima Gorkog, a od hrvatskih autora *Branku* Augusta Šenoae, *Slučaj maturanata Wagnera* (drama koja govori o odnosu otac – dijete) Marijana Matkovića i *Sedmi be* Jože Horvata. U pedagošku beletristiku ubraja Mužić beletristički pisane razne biografije, autobiografije i dnevnike o vlastitom i tuđem životu, dakako ako su beletristički pisani (tj. ako nisu isključivo faktografski). Sve prethodno napisano važno je za proučavanje djela Mate Lovraka i za ovaj tekst.

Ovdje bismo mogli konstatirati da se većina literarnih radova Mate Lovraka može, prema Mužićevoj klasifikaciji, svrstati u pedagošku beletristiku jer se radi o umjetničkoj prozi i jer nije pisana s pedagoškom namjerom, iako je tu drugu tvrdnju teško eksplicitno braniti. Naime, kako je Lovrak bio učitelj, dakle i pedagog, teško je *eksplicite* tvrditi da on nije imao i namjeru zagovarati određene pedagoške ideje, ali na način koji je njemu bio bliži – umjetnička proza i stručni tekstovi iz pedagogije, a on nije bio znanstvenik da bi se mogao koristiti znanstvenom metodologijom i pisati znanstvene tekstove.

Kratki životopisi Célestina Freineta i Mate Lovraka

Célestin Freinet

Célestin Baptistin Freinet rođen je 15. listopada 1896. u selu Gars u departmanu Alpes-Maritimes, u Provansi, a umro je 8. listopada 1966. u gradiću Vence (Alpes-Maritimes) u Francuskoj. Bio je učitelj, pedagog i pedagoški reformator.

On je drugo, odnosno zadnje dijete obitelji sa šestero djece. Samo su stariji brat i sestra preživjeli do odrasle dobi. Njegov otac Joseph bio je poljoprivrednik (umro 1939.), a njegova majka Marie Victoire Torcat brinula se o trgovini u selu. Freinet je

Célestin Baptistin Freinet

kao dijete ponekad čuvao stado stoke. Učiteljsku školu u Nici pohađao je u razdoblju 1912.–1914. godine. Godine 1914. dobio je mjesto privremenog učitelja u Saint-Cézaireu. Mobiliziran je 10. travnja 1915. za ratište, a upućen je u pješadiju 2016. godine i poslan na prvu crtu bojišnice. Sudjelujući u jednoj ofenzivi 27. listopada 1917., teško je ranjen metkom u pluća, što će imati znatan utjecaj na njegov daljnji život. Proveo je sedam mjeseci na liječenju u vojnoj bolnici. Nakon rata traži neko zaposlenje koje je primjereno njegovim mogućnostima (imao je status invalida). Ranjen je u grudi te nije mogao dugo govoriti, odnosno nije mogao organizirati tradicionalnu predavačku nastavu koja je tada dominirala kao didaktičko rješenje u većini

škola. On je želio svakako raditi ono za što je bio školovan, dakle biti učitelj. Početkom 1919. dobio je namještenje u La Croix Villardu, gdje mu se nije sviđalo, pa je 31. prosinca 1919. uspio dobiti namještenje u Bar-sur-Loupu. U toj je školi počeo svoj ozbiljan pedagoški rad u kojem je odmah koješta mijenjao i prilagođavao svojim fizičkim i psihičkim mogućnostima. Odmah je počeo razmišljati o didaktičkom modelu uz koji će on govoriti manje od učenika, uz koji će, dakle, biti više učeničkog samostalnog učenja, a manje njegova poučavanja, u kojem će biti više učenja, a manje predavanja i poučavanja.

Freinet odmah traži literaturu u kojoj piše o novim pedagoškim idejama koje se uvode u škole Europe i Amerike. Odlazi na pedagoške skupove za učitelje na kojima su predstavljane nove pedagoške metode i posjećuje škole za koje je čuo da rade prema novim metodama. Freinet se oduševljeno pridružuje pokretu za novu školu, odnosno pokretu reformskih pedagoga. Oduševljen pedagoškim idejama Johna Deweya i idejama koje je upoznao na skupovima za učitelje, on počinje razmišljati o prakticiranju novog modela rada koji naziva „moderna škola“.

Godine 1923. sudjelovao je na kongresu Međunarodne lige za novo obrazovanje u Territet-Montreuxu, gdje je upoznao Adolpheu Ferriera, već afirmiranog reformskog pedagoga. S njim je uspostavio čvrsto prijateljstvo i organizirao razmjenu ideja. Temeljito je proučio Ferrierovu (1879.–1960.) knjigu *Aktivna škola* (1924.), koja je prevedena i na srpski jezik (1928.) te je tako bila dostupna i hrvatskim učiteljima. Na skupovima reformskih pedagoga upoznao je već afirmirane reformatore Ovida Decrolyja (1871.–1932.) i Rogera Cousineta (1881.–1973.).

Oženio je Elise Lagier-Bruno, učiteljicu i umjetnicu, u ožujku 1926. godine, a 1929. godine rodila im se kći Madeleine.

Već nakon dvije-tri prve godine rada Freinet postupno uvodi razne inovacije u svoj učiteljski rad. Prvo se usmjerio na pisanje i čitanje tiskanih tekstova, prije svega

tekstova koje su pisali učenici, a koje su umnožavali u priručnoj razrednoj tiskari. Nakon toga okupiran je idejom suradnje u razredu i školi te međuškolske suradnje i korespondencije (učenici jednog razrednog odjeljenja dopisuju se s učenicima drugog odjeljenja u nekoj školi) te organiziranjem školske zadruge u kojoj će učenici učiti poduzetništvo. Osim te korespondencije, organizirao je međuškolsku razmjenu tekstova koje su pisali i umnožavali učenici.

Ujesen 1925. godine posjetio je SSSR, gdje je upoznao reformske ideje koje su zagovarali Nadežda Krupska i Pavel Blonski. O tim idejama Freinet je pisao u francuskim časopisima.

Nakon 1928. godine Freinet napušta školu u Bar-sur-Loup kako bi se nastavio rad u Saint-Paul-de-Venceu. U toj školi ostao je do učiteljskog umirovljenja. U prvoj godini tamo ga je dočekalo 49 učenika. On je pokušao od državnih vlasti ishoditi novac za renoviranje te škole i podjelu tog velikog broja učenika na dva odjeljenja, kako bi možda i njegova supruga Elise dobila namještenje u istoj školi. Ta ideja nije uspjela, ali je Elise dobila namještenje u drugoj školi u St. Paulu.

Mato Lovrak

Mato Lovrak bio je učitelj i hrvatski dječji pisac (1899.–1974.). Završio je učiteljsku školu u Zagrebu, ali je prije upisa u završni razred učiteljske škole mobiliziran i poslan na ratište (Prvi svjetski rat). Tamo je kao mlad i neiskusn pokupio razne bolesti koje su se dosta odrazile na njegov dišni sustav i teškoće pri govoru. Kad je rat završio, za bivše učenike organizirani su posebni oblici nastave da završe srednju školu, a mnogima je, kao i Mati Lovraku, trebala intenzivna terapija kako bi mogli učiti i polagati ispite. Bilo je problem i s organizacijom takve nastave jer je bivša učiteljska škola devastirana korištenjem za vojne potrebe. Kad je položio sve ispite iz završnog razreda učiteljske škole, Lovrak se vraća u rodno selo s jakim ambicijama da se odmah zaposli kao učitelj razredne nastave. Njegova majka uočila je da je preslab za sve ono što ga očekuje na učiteljskom poslu, pa mu je savjetovala da se odmori jednu godinu i da se boljom prehranom oporavi i pripremi za naporene poslove. Lovrak to nije želio prihvatiti nego se odmah zaposlio u školi. Već na prvom učiteljskom radnom mjestu pokazivao je zdravstvene teškoće, pa je često morao prekinuti rad u razredu i povući se u učiteljski stan da se odmori i prikupi snagu za nastavak. Učenici su brzo razumjeli njegove zdravstvene probleme te su ga poslušali i samo-

Mato Lovrak

stalno uradili sve što im je savjetovao i zadavao za samostalan rad. Često su učenici odrađivali samostalno većinu nastavnih zadataka, a on bi ih povremenim izlascima iz stana kontrolirao, savjetovao i poticao. Bila je to nastava s više učenja, a manje poučavanja. U velikom broju romana i pripovijedaka za djecu Mato Lovrak opisuje pedagoške epizode u kojima djeca samostalno rade razne projekte, kreativno se izražavaju, istražuju i otkrivaju, samostalno se organiziraju (razredna samouprava), imaju poduzetničkih ideja te rado priređuju scenske igrokaze.

Autor životopisne natuknice o Lovraku u *Hrvatskoj enciklopediji* (<http://www.enciklopedija.hr>) ističe da je Lovrak napisao i tri romana za odrasle (kasnije je napisao još dva, napomena M. M.) koji nemaju veće značenje te da mu se može zamjeriti „katkad prenaplašena pedagoška tendencija“. Autor te natuknice vjerojatno nije pedagog i može mu se zamjeriti nepoznavanje važnosti Lovrakovih radova, napose tih „romana za odrasle“ za afirmaciju ideja o konstruktivističkoj nastavi koje su zagovarali predstavnici projekata i pravaca reformske pedagogije. Naime, sve njegove romane za djecu temeljito su proučavali svi učitelji kako bi mogli o njima razgovarati s djecom, a nemoguće je da tamo napisane i opisane metodičke scenarije i projekte nisu i sami okušali u svom radu. Zato, kada kritički analiziramo didaktičku praksu u hrvatskim osnovnim školama tijekom proteklih stotinjak godina, ne možemo ne zapaziti uvođenje slobodnih pismenih kreativnih sastava učenika, prakticiranje scenskog izražavanja, organiziranje učeničkih zadruga, afirmiranje učeničke razredne samouprave, poticanje suradničkih odnosa među učenicima, važnost razrednog kolektiva za odgojne vrijednosti koje se stječu školovanjem, projekte koje su inicirali i proveli sami učenici, učenje otkrivanjem u poticajnoj okolini i druga metodička obilježja iz konteksta projekata reformske pedagogije. Sve je to opisano i oprimjereno u praksi koju opisuje u svojim romanima Mato Lovrak, a isto tako to su ideje koje je zagovarao i afirmirao u drugim europskim državama Célestin Freinet. Ostaje nam pitati se kako je Lovrak dolazio do tih ideja i kako je prepoznao njihovu pedagošku vrijednost. Freinet je dosta putovao po drugim državama tadašnje Europe sudjelujući na učiteljskim konferencijama, a obojica su imala prigodu čitati sve što su o svojim idejama tada (između 1900. i 1940. godine) pisali drugi europski predstavnici reformske pedagogije, npr. John Dewey, Maria Montessori, Berthodl Otto, William H. Kilpatrick, Rudolf Steiner, Ovid Decroly, Adolphe Ferrière, Jan Lighart, Georg Kerschensteiner, Pavel Petrovič Blonski i brojni drugi (više kod Poljak, 1965.).

Najkorektnije će biti pozorno podvrgnuti didaktičkoj i pedagoškoj usporedbi metodičke scenarije koje u svoje romane vješto uklapa Lovrak te nudi djeci i učiteljima da uživaju i prikupljaju ideje za obogaćivanje svakodnevnih školskih aktivnosti.

Pedagogija Célestina Freineta

Kao značajni elementi pedagogije koju je zagovarao i razvijao Célestin Freinet u stručnoj literaturi spominju se (Laun, 1982., str. 47): razredna samouprava u vidu suradnje, samostalnost u radu i učenju, suradnja učenika u razredu, učenje otkrivanjem u poticajnoj okolini te slobodni izraz djece u najširem značenju. Slobodni izraz podrazumijeva prava učenika na razne oblike samoorganiziranja te slobodu u izražavanju i komuniciranju. Učenici trebaju imati punu slobodu izraziti se usmeno, pismeno, grafički, scenski, ručnim radom, glazbeno i tjelesno. Pismeno izražavanje podrazumijeva tjedno pisanje jednog slobodnog sastava, pismene izvještaje, pisanje pisama i izradu razrednih novina (više kod: Baillet, 1989.; Freinet, C., 1965.; Freinet, E., 1981.; Koitka, 1989.; Matijević, 2001.).

Slobodni sastav učenik piše kada želi, zatim koliko dugo želi, ali na kraju tjedna u kutiji za slobodne sastave učitelj očekuje da je svaki učenik ostavio list papira sa svojim pismenim slobodnim sastavom na temu koju je učenik odabrao i u opsegu koji učenik smatra dovoljnim. Kada čita učničke pismene radove koji predstavljaju slobodni sastav, učitelj izbjegava ispravljanje bilo koje pravopisne ili gramatičke greške, posebno ne crvenom olovkom. Za učenje gramatičkih i pravopisnih pravila organiziraju se druge vježbe, a ovdje je naglasak na slobodnom i kreativnom izražavanju. Ako se pretjerano ispravlja učenikove greške, učenici gube volju drugi put pisati i plaše se, što sputava slobodu i kreativnost. Najmanje jednom ili više puta tijekom nastavne godine svaki razred izrađuje svoje (razredne) novine. Bitno je da u tom projektu sudjeluju svi učenici s punom slobodom što i koliko će ponuditi u razredne novine, ili prema dogovoru svih učenika, o imenu i sadržaju novina (Koitka, 1989., str. 52).

Pri samoorganiziranju učenici trebaju imati slobodu birati sadržaj, oblike rada, suradnike, trajanje, vrijeme i mjesto rada te materijale za samostalni rad (Klaus Hof, prema Laun, 1982., str. 419). Od metodičko-organizacijskih sredstava za ostvarivanje prethodno istaknutih obilježja Freinetove pedagogije i dječjih prava koriste se raznovrsna organizacijska sredstva kao što su razredni sastanak, razgovor u krugu, kutija za pismene kritike, zidne i razredne novine, tiskara u školi, odgovornost svakog učenika, dopisivanje s nekim drugim razredom u drugoj školi (Koitka, 1989.; str. 46), propitivanje stručnjaka, samoupravna razredna blagajna, „slobodni tekst“, slobodno slikanje, oblikovanje, muziciranje i sastavljanje pjesmi, radni atelier za slobodne aktivnosti (izražavanje) rukama ili intelektualne aktivnosti, samostalno vođena razredna knjižnica te individualni i razredni projekti (Laun, 1982., str. 47). Važna su aktivnost u svakom razredu male razredne svečanosti i proslave rođendana svakog učenika. Navedena pedagoška rješenja dosta su prisutna u pedagogiji Petera Petersena u poznatom modelu rada Jena plan.

Freinet je inzistirao da u svakom razredu postoji mala ručna razredna tiskara na kojoj učenici već u prvom razredu mogu umnožavati svoje napisane rečenice i tekstove te učiti čitati čitajući tekstove koje su napisali učenici i razmjenjivali ih s nekim drugim učenicima iz iste ili druge škole (Koitka, 1989., str. 41-45). Danas se za tu svrhu koriste računala i digitalni pisači.

Izuzetno veliku važnost pridavao je Freinet razrednoj samoupravi (Koitka, 1989., str. 58-62 te 63-77). O svim važnim pitanjima učenici raspravljaju i dogovaraju se na razrednim sastancima koje vode učenici.

Evo još nekoliko obilježja nastave i škole koji slijede pedagoške ideje Celestina Freineta (prema Beillet, 1989.; Dietrich, 1995.; Freinet, 1965.; i Freinet, Elise, 1981.; Matijević, 2001.): Učenici ne vole da im se previše zapovijeda. Oni ne vole uravnilovku, odnosno da učitelji pokušavaju postići da svi dostignu isti cilj obučavanja. Svi učenici vole učiti, ali ne vole da ih se na učenje prisiljava. Djeca vole ići u školu ako tamo postižu uspjeh. Nitko ne voli slušati svakodnevno da je nesposoban. Ne može se mnogo naučiti samo slušanjem i gledanjem nego raznim istraživačkim i radnim aktivnostima te učenjem otkrivanjem i rješavanjem problema, dakle iskustvenim učenjem. U učionici trebaju učenici govoriti više od učitelja! Učenici ne vole predavačku nastavu u kojoj pasivno sjede, slušaju i gledaju. Učenike ne umaraju aktivnosti koje su u skladu s njihovim razvojnim potrebama i očekivanjima. Učenici ne vole previše kontrole i kažnjavanja. Nitko ne voli učiti ako ga se previše kažnjava za nepostizanje uspjeha koji škola i učitelji očekuju od svakog učenika. Školske ocjene više služe za kažnjavanje i ucjenjivanje negoli za poticanje na učenje. Učenici ne vole da ih se rangira po uspjehu, a školske ocjene upravo tome služe. Učenici vole individualni i timski rad, odnosno suradničko učenje, mnogo više od pasivne uloge u predavačkoj nastavi. U učionici učitelji trebaju osigurati radnu disciplinu, odnosno oni trebaju poticajno okruženje za učenje te za razne individualne i timske aktivnosti. Ako se u školi osigura demokratsko radno ozračje, škola će odgajati buduće demokratske građane. U literaturi o Freinetovoj pedagogiji često se spominju izrazi suradnički razred, a njegovu pedagogiju zovu suradnička pedagogija (Pädagogik-Kooperative; Baillet, 1989.; Laun, 1982.).

Hermeneutička analiza Lovrakovih romana za djecu

Analizirani su romani *Anka Brazilijanka*, *Vlak u snijegu*, *Družba Pere Kvržice*, *Divlji dječak*, *Neprijatelj broj 1*, *Micek*, *Mucek i Dedek*, *Dječak konzul*, *Devetorica hrabrih*, *Prijatelji* i *Tri dana života* (ukupno 1.404 stranice teksta). Glavno istraživačko pitanje ovdje je bilo: Koji se elementi pedagogije Célestina Freineta mogu prepoznati u romanima za djecu te u stručnim pedagoškim tekstovima koje je objavio učitelj i književnik Mato Lovrak?

Lovrak je dosta dobro poznao psihologiju predškolske i ranoškolske djece, posebno seoske djece i njihovih igara u prirodi, bez kupljenih igrački. To se može uočiti i u jednom od njegovih najčitanijih romana za djecu: *Vlak u snijegu*. Evo opisa jedne takve igrovne situacije u kojoj su glavni subjekti igranja bili Ljuban, Draga i Pero, koji su zajedno imali 18. godina: „U dvorištu Dragine kuće skupilo se mnogo malih i sitnih djevojčica i dječaćića. Dugo su se prepirali što bi se igrali. – Da igramo ovoga, da igramo onoga – cvrkutali su kao vrapci. Napokon odlučise da će prirediti vjenčanje.

Tko će između njih biti mlada? – Ja! – viknu tankim glasićem Jana. – Ja! – viknu Ružica. A i Marica je također htjela da to bude ona. Male se djevojčice popravdaše. Čak su se i potukle i razbježale kući, čupave i prljave od suza i prašine. Kako su im suze curile niz musavo lice, tako su ostajale bijele pruge.“ (Lovrak, 1967., str.)

Važna tema u njegovim romanima jest samoorganiziranje učenika, učenička samouprava te učenička zadruga. U jednom od njegovih najčitanijih romana (*Vlak u snijegu*) važna je tema formiranje učeničke zadruge i izbor rukovodstva zadruge. To je mala vježba političke demokracije i učenje samoupravljanja.

„Treba izabrati domaćina zadruge u kojoj treba da svi jednako rade. Da imaju jednake dužnosti i jednaka prava. Nitko ne smije sebi prisvojiti veća prava i nametnuti silu. Treba da se sami brinu za razred, učitelj se ne treba ni u što miješati, on će samo dolaziti i naći sve u redu, čisto, spremljeno i mirno.“ (Lovrak, 1967., str. 380-381)

„Domaćin ne smije nikoga tući. O svim stvarima mora se jedanput nedjeljno razgovarati. Subotom popodne. Nazvat ćemo to dogovor zadruge. Možete birati domaćina ili domaćicu. Tko kaže da žena ne može biti glava? Bilo je u davna vremena tako da je žena bila glava porodice. Žena treba imati ista prava kao i muškarac. E sad razmislite, imate vremena sedam dana, koga ćete izabrati. Ja mislim da taj mora biti pametan, strog, dobar i pravedan!“ (...) (isto, str. 383)

Glasanje je obavljeno anonimno, pisanjem imena onoga koga se predlaže na ceduljicu! U drugi krug išlo je dvoje učenika koji su u prvom krugu imali većinu glasova. Na kraju je izabran Ljuban. Nakon izbora Ljubana za domaćina, predlaže se i bira ime Zadruga: Ljubanovac, prema imenu domaćina zadruge.

Sastanke zadrugara vodi domaćin, subotom poslijepodne, a učitelj sjedi kao običan član Zadruga. Učenici imaju različita zaduženja: nadzornici čistoće, reduše za čišćenje prašine, ložači itd. Domaćin najprije pita ima li se tko na koga potužiti.

Takve ili slične epizode ponavljaju se u nekim romanima kasnije.

Roman *Tri dana života* (Lovrak, 1964.) odnosi se na poučavanje jednog drugog muškog razreda u Velikom gradu. Pisan je u obliku dnevnika gdje su prikazani samo odabrani dani tijekom nastavne godine. Radnja se događa 1934. godine, dakle u

vrijeme Kraljevine Jugoslavije. Polovina odjeljenja dolaze iz bogatijih i sređenih obitelji, a polovina pripada gradskoj radničkoj sirotinji. U razredu se broj učenika kreće između 20 i 40 tijekom godine. Naime, učenici dosta neredovito pohađaju nastavu.

Učitelj pokušava prakticirati Makarenkove ideje s utjecajem kolektiva na odgoj pojedinaca. Izbjegava vikanje i batine, ali je dva-tri puta, izbačen iz takta, ipak primijenio fizičku silu. Nije želio u ormaru ili učionici imati nikakve šibe ili štapove, iako je to kod drugih učitelja bilo uobičajeno.

Roman je dobio ime po opisu događanja zadnja tri dana nastavne godine, kada je učitelj organizirao izlet s logorovanjem i učenjem u šumu, dvadesetak kilometara izvan grada.

U čitavom se romanu isprepliću pedagoške ideje i metode odgoja koje su zagovarali Makarenko i Freinet. Učitelj ovdje ne docira, on radi, često šuti, ne govori mnogo, ne savjetuje, razgovara i pokazuje primjerom kako bi se trebalo ponašati. To je bila Makarenkova deviza: Učitelj odgaja i kada ništa ne govori, kada samo dobro radi svoj osnovni posao!

Higijenske navike nije Lovrak poučavao pričanjem nego djelovanjem i primjerom. Tako opisuje epizodu organizacije zajedničkog kupanja učenika jednog muškog razreda: „U garderobi gdje se dječaci svlače nema, dabome, svaki svoju kabinu, jedna soba za svu djecu, a neprilika je izuti cipele jer čarape nemaju cijelog stopala. Ili svlačiti hlače kad ispod njih ispadaju neke ženske gaćice. Ako nisu ženske onda su šarene, sašivene od stare majčine flanelaste haljine. Još je veća neprilika kad se ispod hlača ukažu nečiste gaće s bezbroj točkica od buha. Najteža je nevolja zbaciti hlače a ispod njih ispada golotinja bez gaća“ (isto, str. 136).

Kad su sišli s vrha planine do svog logora, kažu učenici učitelju: „Htjeli bismo učiti!

I sad tu nastaje škola. Sjede učenici oko učitelja uokrug. Neki leže na ledima na neki potrbuške. Razgovaraju s učiteljem pametno. Kad su se do sita napripovijedali, izjavljuju kako je šteta što nemaju knjiga za čitanje. Učitelj izvadi iz džepa jučerašnje novine. Razreže ih na osam listova i daje im. Đaci se razdijele u osam grupa po petorica i čitaju glasno. (U tijeku je diferencirani grupni rad, što je bilo popularno kod Freineta, Petersena i Cousineta; isto, str. 140)

U dječjem romanu *Družba Pere Kvržice* Lovrak (1986.) opisuje različite epizode gdje je vidljiva dječja samouprava, samoorganiziranje, samoodgovornost, suradnja, međusobno pomaganje, upornost, sloga... Sve poslove oko obnove starog seoskog zadružnog mlina rade djeca u dobi od 11. godina, četvrti razred osnovne škole. U djecu (učenike) učitelj ima veliko povjerenje, kao da su odrasli. I obrnuto – djeca imaju povjerenje u svog učitelja, ne boje ga se nego ga doživljavaju kao druga, suradnika, zaštitnika...

Micek, Mucek i Dedek (Lovrak, 1977.) priča je o siromašnom dječaku koji je krao da bi prehranio bolesnu majku i dječaku Miceku koji ima djeda Dedeka i kojem je djed obećao kupiti zečića kojem su već smislili ime Mucek.

Muceka je oteo dječak luralica i odnio bolesnoj majci da joj pravi društvo. Kad su upoznali bolesnu majku, Micek i prijatelji, uz Dedekovu suglasnost, odluče darovati Muceka bolesnoj majci i organiziraju skupljanje pomoći za hranu i njegovanje majke. Dječak luralica i kradljivac preispitao je svoje moralne stavove i postao pristojan dječak koji pomaže majci u životu. I ovdje je Lovrak prikazao djecu, pripisujući im osobine odraslih, odgovornih i spremnih na razne oblike žrtvovanja za dobro drugih.

U romanu *Divlji dječak* (Lovrak, 2008.) glavna je tema štetno djelovanje alkohola na seoski život i školovanje djece. Glavni likovi: divlji dječak Luka, Slavko, njegov prijatelj u školi, pas Šarko, dječak Petar, djevojčica Ljubica, seljak Šimun, pijani seljaci, zločesti i nepošteni krčmar i krčmarica, učitelj koji se s učenicima bori protiv alkoholizma. Prikazano je kako je kako je učitelj seoskog „divljeg dječaka“ privukao u školu i spasio od alkohola itd. Dječak Slavko, 1. razred, nakraju je umro od rakije koju je pio iz šalice pokraj rakijskog kotla. Ovdje pisac šokantnog primjera pokazuje selu i djeci kako je alkohol uzrokom mnogih tragedija u seoskom životu. I ovdje je pisac Lovrak pokazao kako ima veliko povjerenje u djecu koja su na kraju srednjeg djetinjstva, jedanaestogodišnjaci ili dvanaestogodišnjaci, ali koji mogu rješavati ozbiljne egzistencijalne probleme u kojima se odrasli ponekad ne snalaze.

U romanu *Dječak konzul* pisac (Lovrak, 1964.) priča o dječaku jedanaestogodišnjaku, koji organizira drugu djecu, pionire, na akciji uređivanja i čišćenja ulice neposredno nakon završetka rata 1945. godine. Kao vođa dječje grupe pozvan je kasnije da ode u Pariz i tamo govori francuskoj djeci i radnicima o tome kako djeca u Zagrebu pomažu odraslima uređivati i čistiti grad. Zato je prozvan *dječak konzul* koji predstavlja svoju domovinu u svijetu.

Roman *Anka Brazilijanka* (Lovrak, 1995.) posvećen je životu i odrastanju djevojčice Anke, koja je smještena u sirotište jer je ostala bez roditelja. Djevojčicu Anku (7. godina), dijete bez roditelja, prihvatile su časne sestre i hranile. Jedna gospođa (milostiva) i gospodin posvoje to dijete i odvedu ga kući, ali ne da ga odgajaju kao svoje dijete nego da im bude sluškinja. Jednom, kad su otišli na more ljetovati, ostavili su Anku kod žene koja im je uređivala kuću, a koja je Anku smjestila da spava u sobici sa psom. Kako cijelu noć nije mogla zaspati od laveža psa, Anka odluči pobjeći. Išla je pješice po pruži misleći da ide prema moru tražiti svoju gazdaricu (posvojiteljicu), ali je, zapravo, otišla na sasvim krivu stranu i zalutala u ciglanu k ciglarskim radnicima. Tu upozna sve radnike i jednog kojeg su zvali Brazilijanac jer se vratio s rada u Braziliji. Na kraju priče Brazilijanac oženi djevojku koja im je prala rublje i oni posvoje Anku te joj daju svoje prezime. I ovdje, kao i u većini Lovrakovih

romana, priča završava sretno za glavne likove. I tu je naglašena socijalna tematika, u kojoj djeca i odrasli (radnici) rješavaju egzistencijalne probleme u dosta siromašnim i skromnim uvjetima.

I u romanu *Prijatelji* (Lovrak, 1979.) pisac opisuje život i odrastanje dječaka koji je ostao bez roditelja, a kojeg je na smještaj i hranu primila njegova tetka. Glavno je lice siromašni dječak Vincek kojeg hrani i školuje siromašna tetka, a glavna je tema težak život gradskih dječaka, sirotinje, djece služavki, nadničara, djece bez roditelja, djece koja rano moraju zarađivati za svoju prehranu i egzistenciju. Iznenada dječak postaje milijunaš, jer mu iz Amerike jave da je naslijedio novac od osiguranja koje je uplaćivao ujak, koji je nesretno stradao na gradilištu. Slijedi melodramatična priča o životu dječaka u izobilju novca koji on želi dijeliti sa svojim bivšim siromašnim prijateljima. Tako Vincek naslijedenim novcem rješava svoje i njihove egzistencijalne probleme, a glavna poruka priče jest da djeca mogu propitivati važne moralne norme i žrtvovati imovinu za prijateljstvo i pomaganje drugima u siromaštvu. I ovdje pobjeđuje poštenje i pravda, a priča ima sretan završetak. Ovdje pisac pokazuje izuzetno jak empatički i socijalni osjećaj za probleme siromašne djece, učenika, osjećaj za važnost njihova prijateljstva za preživljavanje uz međusobno pomaganje.

U romanu *Devetorica hrabrih* (Lovrak, 2014.) pisac opisuje devetoricu odabranih dječaka četvrtog razreda osnovne škole koji traže i dobivaju suglasnost svog učitelja da organiziraju samostalno jednodnevni istraživački izlet izvan velikog grada u prirodu te tamo ostvare svoje želje i planove. Devetorica hrabrih su Milan, Jurica, Miško, Brajer, Željko, Stanko, Zvonko, Mirko, Zdenko. Naravno, i ovdje kao i u svim grupama i zadrugama koje Lovrak opisuje u svojim romanima, bira se vođa grupe i dogovaraju se pravila kojih se svi moraju pridržavati. I ovo je jedno od čestih oblika rada i čestih pravila u projektima koje je zagovarao Freinet. Jednodnevni izlet na selo bogat je događajima i doživljajima u kojima dječaci pokazuju zrelost i odgovornost, drugarstvo i požrtvornost, hrabrost i poštenje. Nakraju, uz pomoć odraslih, dječaci uspijevaju prevladati brojne teškoće, uspostaviti prijateljstvo sa seoskom djecom te ostvariti sve svoje planove. Taj učenički projekt pomogao je konačnom ozdravljenju paraliziranog dječaka te vrijednosti učenja socijalnih vještina važnih za život na selu.

U romanu *Neprijatelj broj 1* (Lovrak, 2009.) Lovraku se mora priznati dobro poznavanje razvojne psihologije seoske djece, napose one do navršениh 12 ili 13. godina života (to smo mogli vidjeti u romanima: *Vlak u snijegu*, *Družba Pere Kvržice*, *Divlji dječak*), ali i poznavanje gradske djece (npr. *Neprijatelj br. 1*, *Prijatelji*, *Dječak Konzul*, *Tri dana života*, *Devetorica hrabrih*). On opisuje njihov život, razmišljanja, potrebe, načine rješavanja životnih problema, socijalne odnose.

Glavni junak u romanu *Neprijatelj broj 1* jest dječak Zvonko, koji osniva društvo za rješavanje pitanja koja muče djecu. Za početak su izdvojili problem gospođe „Milostive“ koja ne voli djecu, njenog psića pod imenom Cveba te probleme djece Bosanaca koji nisu smjeli izlaziti u dvorište vlasnika zgrade u kojoj su stanovali kod bake, Milostive i njena supruga. Drugi problem bio je zoološki rječnik kojim su odrasli, pa i učitelji, grdili te problem u kinu gdje su djeci davali isključivo gledati filmove iz prvih dvaju ili triju redova, tako da gledaju film s udaljenosti od jednog ili dva metra, što je veoma štetno za njihove oči.

Zvonko i prijatelji razmišljali su su o imenu društva za zaštitu djece pa su ideje bile „Dvanaest neustrašivih“, pa „Crna ruka“, ali su odustali od toga i odabrali ime „Društvo za dječja prava“. Dječja prava omiljena su tema u pedagogiji koju je razvijao Célestin Freinet. I ovdje dominiraju teme socijalnih odnosa djece radnika i sirotinje, ali i onih iz bogatih krugova imućnih građana. Pričajući priču o neustrašivoj djeci, dolazi autor i do seoskog učitelja koji uz školu njeguje svoj (školski) vrt. Autor romana i ovdje ističe pedagoške vrijednosti školskog vrta: „Pokazao im je kako je golem u širinu i duljinu, a pun krasnih mladih voćaka, prepun bujnog povrća, pa vrtnih jagoda, ribizla, ogrozda i malina. Rekao im je: Ovo nije moje, nego mojih đaka. Oni to sve urade svojim slabim rukama, a pod mojim vodstvom. Sav prihod prodajemo na trgu u Zagrebu, i za taj novac kupujemo dobre knjige, idemo često na izlete daleko po domovini, a sada slažemo novac da kupimo školski kino.“ (Lovrak, 2009., str. 162)

U lektirno-literarna djela može se uvrstiti i Lovrakov roman *Iskrica* (Lovrak, 1964.). Međutim po stilu i sadržaju pisanja i taj bi se roman mogao uvrstiti u popis Lovrakovih autobiografskih djela, s tim da je to u određenom smislu obiteljska biografija u kojoj je glavni lik piščeva kćerkica kojoj je ovdje dao ime Iskrica. Pisac u tekstu prati školovanje i odrastanje Iskrice od kraja osnovne škole do kraja gimnazije, a što se sve događa na početku i do kraja II. svjetskog rata. Naglasak je na psihološkom sazrijevanju, rješavanju pubertetskih dilema, postavljanju životnih pitanja koja su karakteristična za taj uzrast te za doživljaje u školi i odnosima s nastavnicima. Ovdje pisac Freinetovu ideju o slobodnim pismenim sastavcima testira na svojoj kćerki tako da je potiče na pisanje slobodnih sastavaka i dnevnika doživljaja krajem rata.

Hermeneutička analiza Lovrakovih autobiografskih romana

Analizirani su autobiografski romani *Slamnati krovovi*, *Gimnazijalac*, *Preparandist*, *Uzvišeno zvanje* te *Pero Kvržica među ljudima* (Lovrak, 2005.; 1967.; 1986.; 2008.; 2009.; 1977.; 1964.a; 2014.; 1979.; 1964.b; 1964.c – ukupno 1.655 stranica teksta). U romanu *Slamnati krovovi* (Lovrak, 1963.) on opisuje svoje školovanje u četverora-

zrednoj osnovnoj školi, u romanu *Gimnazijalac* (Lovrak, 1969.) školovanje u nižoj gimnaziji u kojoj je ponavljao prvi (peti) razred, u romanu *Preparandist* (Lovrak, 1972.) školovanje u učiteljskoj školi, u knjizi *Uzvišeno zvanje* (Lovrak, 2011.) opisuje prvih desetak godina svog učiteljskog rada, a u knjizi *Pero Kvržica među ljudima* (Lovrak, 2014.) misaono je prošetao kroz svoj život vodeći se glavnim likom jednog od svojih najuspješnijih dječjih romana (Pero Kvržica).

U romanu *Slamnati krovovi* (Lovrak, 1963.) Lovrak opisuje svoja sjećanja na početne razredne osnovne škole. Najbolje je da pročitamo njegove rečenice kojima on opisuje te dojmove. „Djeca stoje pred školom i čitaju riječi: OPĆA PUČKA ŠKOLA. Pitaju se što znače te riječi i razmišljaju kako da saznaju značenje tih riječi?“

„Marko sliježe ramenima. Ne zna ni on. Koga da pitaju? Nekoga na jesen u školi? Ni govora! U njoj se mirno sjedi, šuti i sluša. U školi se računa, čita i piše, riše i govore pjesmice naizust. Ne smije se u njoj razgovarati. Najstrože je zabranjeno upitati nešto (Lovrak, 1963., str. 44). Ovdje je u najkraćim crtama opisana nastava i škola početkom dvadesetog stoljeća, odnosno škola koju je pohađao Mato Lovrak. Tu je oštra kritika stare škole. Slično je staru školu opisivao i kritizirao Freinet i tu kritiku uzimao kao polazište za traženje primjerenijih rješenja za učenike i učitelje u školi koju je zagovarao ili u kojoj je radio.

Nekoliko je dana starog učitelja zamjenjivao mladi učitelj pripravnik koji donosi novi duh i novu metodiku u školu. Lovrak (1963., str. 221) to opisuje sljedećim rečenicama:

„Novozaposleni učitelj na zamjeni je sušta suprotnost njihovu učitelju koji u učionici, štapom održava radnu disciplinu s 40 do 50 učenika 4. razreda. „Mladić, učitelj zamjenik, uči dake na drugi način. Sve, što može, obavlja vani, na suncu, na uzduhu, a što manje u smrdljivoj učionici. ... Izveo on dake na dvorište, svrsta ih u red jednog do drugog da najprije obavi pregled čistoće. Ova novost sviđa se učenicima. Djeca vole promjene... (Lovrak, 1963, str. 221). Učitelj zamjenik će sedam dana obučavati djecu na nov način... Odvede ih tako iz smrdljive učionice na izlet u prirodu, u šumu... Tu im reče, kad čuju da u selu zvoni podne, svi imaju dotrčati na sabirno mjesto k njemu na šumsku čistinu, gdje će ih on čekati, odmarajući se na hrastovom panju... (Lovrak, 1963., str. 222).

A onda se vraća njihov stari učitelj sa svojim metodama održavanja reda i radne discipline. Sljedeće rečenice slikovito prikazuju to razredno ozračje: „Nakon pravoslavne molitve daci sjednu, stave ruke na klupu i gledaju učitelja. On uzme sa stola ljeskov prut. Djevojčica što je prije pazila na red, prijavi tri dječaka i jednu djevojčicu: – Molim, ovi su bili nemirni. Okrivljeni izlaze pred klupe. Učitelj svakoga dječaka prevali preko daske i pritom udari četiri puta. Prvi dječak podnosi šibanje bez jauka. Drugi zastenje, a treći krikne.“

Ove dojmove s početka svog obveznog školovanja provlači Lovrak kroz sve svoje autobiografske romane te dječje romane. Tu je, dakle, kritika i ismijavanje stroge, autoritarne, škole u kojoj se učilo napamet, u kojima su radili učitelji sa skromnim metodičkim repertoarom. Međutim, iz današnje perspektive treba se zamisliti kako bi današnji, fakultetski obrazovani učitelji organizirali nastavu s pedesetak učenika u učionici ili kako bi organizirali nastavu u prirodi s tolikim brojem učenika.

U gimnaziji (5.–8. godina školovanja) Lovraka nije dočekala ništa bolja pedagogija, odnosno pedagoško ozračje. Njegovi, srednje imućni, roditelji smjestili su ga na stan k siromašnoj baki (maminoj mami) u gradiću gdje se nalazila gimnazija. Baka je bila preudana za umirovljenog učitelja koji je to zvanje stekao na nekom učiteljskom tečaju u trajanju od nekoliko mjeseci, nakon prethodno završenog kožarskog obrtničkog zanata.

Lovrak je u gimnaziji (*Gimnazijalac*, Lovrak, 1969.) već prvi dan nastave dobio nekoliko šamara od nekog nastavnika sa skromnim pedagoškim i psihološkim kompetencijama. Naime, na misi u povodu početka nastave neki su se učenici pogurali i srušili Lovraka, učenika prvog razreda. Dežurni nastavnik s brkovima ih je vidio, ali je posebno uočio Lovraka i naredio im da mu se jave u zbornicu nakon mise. Scenu koja se događala u zbornici opisuje Lovrak ovim rečenicama: „Poslije mise stigne Marko i ona dvojica u gimnazijsku zgradu. Popnu se na pravi kat i uđu u zbornicu. Marko prvi. Dočeka njega profesor s brkovima, stisne zube i žestoko ga pljusne po licu... Marku strašno, grozno pri duši, ali ništa ne može reći ni smisliti, jer dobiva pljusku i po drugom licu. Udarci su tako jaki, da se dječaku čini, odbit će mu glavu s tanka vrata. Ne jauče. Zgrozio se je do dna duše. Trpi udaranje zaprepašten. Drugi od ispljuskanih plače, vrišti. Treći bježi oko dugog stola. Ne da se tući. Profesor ga hvata i udara šakom kud zahvati. Taj učenik zaklanja rukom glavu i viče: – Ja nisam kriv. Mi nismo krivi! Nas su srušili!“ (Lovrak, 1969., str. 36).

Tako je budući učitelj i književnik stekao nova iskustva o pedagogiji koja ga čeka u gimnaziji. U sebi je postupno gradio svoju implicitnu pedagogiju, koja je podrazumijevala školu bez kazni i fizičkog kažnjavanja. Zbog slabog predznanja i neprimjerenih uvjeta za učenje kod siromašne bake i arogantnog umirovljenog učitelja, Lovrak nije uspio zaraditi pozitivne ocjene na kraju prvog razreda gimnazije te je morao taj razred ponoviti, čak i zbog negativne ocjene iz hrvatskog i njemačkog jezika. Ipak, Lovrak je zavolio umjetnost, napose čitanje, kazališno-scenske predstave te likovne aktivnosti. Osjetio je u sebi da za ta područja ima talenta i jak interes. Nosio je u sebi veliku želju za učenjem i nastavkom školovanja, pod cijenu svih kazni koje je morao trpjeti od pedagoški nekompetentnih nastavnika. Već na kraju prvog razreda gimnazije Lovrak zaključuje: „Zvono u podvornikovim rukama je užas kad oglašuje početak, a radost kad zvoni završetak sata. Dok je svijeta i vijeka, bilo

je i bit će da gimnazijalci najviše vole odmor, dan bez škole i velike ljetne praznike. Zar svi daci? Jest, svi odreda. Neki se samo drukčijima prave. Pretvaraju se.“ (Lovrak, 1969., str. 85).

Već tijekom gimnazijskog školovanja Lovrak čvrsto odlučuje postati učiteljem, i to učiteljem koji organizira u učionici i školi događanja koja djeca vole te uz koje djeca uče bez straha. Dočekao je i taj dan da je završio gimnaziju i upisao preparandiju (učiteljsku školu) očekujući povoljnije pedagoško ozračje i bolje profesore. U tim željama da postane učitelj ohrabrivao ga je stariji brat koji je već ranije upisao učiteljsku školu i znao da će Lovrak tamo naći mnogo više i mnogo primjereniju pedagogiju od one koju je proživio u osnovnoj školi i gimnaziji.

Odrastanje i školovanje u osnovnoj školi i gimnaziji odvija se u državi koja se zove Austro-Ugarska Monarhija s glavnim gradom u Beču. Dakle, sva školska i državna politika dirigirana je iz Beča.

Tijekom prvog razreda mladom preparandistu mnogo je pomogao u snalaženju i prilagođavanju novoj velegradskoj sredini i okolini stariji brat koji je već bio maturant preparandije. Tu je naišao na školsku okolinu u kojoj je bilo dosta pedagogije i pedagoga koji su uvjerali budućeg učitelja Lovraka da u školi može sve biti bolje i drukčije. Brat mu je pomogao da otkrije ljepote i blagodati življenja u većem gradu, napose kazalište, kino, plesnu školu. To je Lovraka sve oduševilo i uvjeralo da je učiteljski poziv pravi izbor za njega. Trudio se maksimalno dokazati profesorima da je ozbiljan učenik i da je ambiciozan u izvršavanju školskih obveza. Posebno su ga oduševljavali tekstovi koje je morao čitati iz književnosti te pedagogije i psihologije, a crtanje mu je bilo omiljena aktivnost. Sve slobodno vrijeme provodio je u kazalištu, kinu i plesnoj školi. Radovao se budućem učiteljskom poslu u kojem je planirao raditi sve drukčije od svojih učitelja i profesora kojima su batine i drugi vidovi neugodnih kazni bile glavna pedagoška sredstva i metode za odgoj i obrazovanje. Nažalost, zadnje dvije godine učiteljske škole bile su snažno obilježene događanjima na ratištu, a u četvrtoj godini učiteljske škole Lovrak je mobiliziran za vojne poslove. Zbog slabog zdravlja, nije poslan na front, ali je odvojen od škole i užitaka koje mu je pružao školski život, jer je morao obavljati vojne dužnosti u nekim pozadinskim službama koje su radile za potrebe ratišta. Veći dio 1917. te gotovo cijelu 1918. godinu proveo je Lovrak na raznim vojnim dužnostima i liječenju, daleko od učiteljske škole. Ipak je cijelo vrijeme razmišljao o završetku te škole i rata, pa da se posveti učiteljskom poslu. Krajem 1918. i početkom 1919. godine država je organizirala skraćenu nastavu uz mogućnost polaganja razrednog ispita za bivše učenike učiteljske škole u Zagrebu. Međutim, Lovrak je te ispite morao polagati uz dosta teško liječenje bronhitisa i pluća. Imao je sreću što je u vrijeme pripremanja ispita stanovao kod jedne učiteljice koja je, zbog nedostatka školskog prostora koji je okupirala

vojska, često dovodila svoje učenike u dvorište svoga stana, tako da je Lovrak mogao gledati neke nove pedagoške metode koje ranije nije imao priliku upoznati.

U knjizi *Pero Kvržica među ljudima* (Lovrak, 2014.) pisac opisuje čitav svoj život iz perspektive glavnog lika jednog od svojih najčitanijih romana: *Družbe Pere Kvržice*. Glavne su teme njegova bolest, strah od prozivanja zbog socijalnih tema, ukazivanja na radnička prava, apeliranja na jednakost i ljudska prava. Njegova glavna bolest odnosi se na dišne organe, a kasnije i na želudac. Olakšanje glede njegovih bolesti nastupa kada je dobio odobrenje svoje molbe da se preseli u veliki grad: „Otputovat će teška srca, ali tako mora biti. Najviše zbog slabog zdravlja. Tamo ga čeka lakši posao. Osim toga, ondje je mnogo liječnika i bolnica. Oporavit će se bolje i brže!“ (Lovrak, 2014., str. 91).

Književnik Lovrak vjeruje u odgojnu snagu knjige i čitanja. Posebno vjeruje u odgojnu snagu knjige *Družba Pere Kvržice*. U vezi s tim piše: „Da se razvije, pomagat će i knjige učitelja pisca. Najviše ona pod naslovom „Družba Pere Kvržice. Čitajući je, u djece će se razvijati zanimanje za zajedničke pothvate. Oni će iz te knjige, više nego iz čitanke, saznavati za izdržljivost, požrtvovanje, slogu...“ (Lovrak, 2014., str. 73).

Već smo spomenuli da je on završio samo srednju učiteljsku školu. Očito je da mu je to predstavljao stanovit problem u rješavanju životnih problema, pa u vezi s tim piše: „Učiniti tako, još nije kasno. Dapače, možda u najbolji čas! (...) Ono, istina, te knjige za djecu ne piše čovjek s većom školskom naobrazbom. Nije pisac Pere Kvržice, na primjer, polazio ni završio sveučilište, nego samo srednju školu, učiteljsku, ali i prije njega bilo je učitelja koji postadoše priznati književnici.“ (isto, str. 134).

Često se dotiče pitanja dačke samouprave, samostalnosti i odgovornosti učenika te samoupravnog dogovaranja. Lovrak je uspostavljao izuzetno prijateljske odnose s učenicima. Dogovarao je s njima kako da oni rade što više samostalno, bez njegova nadzora, a da ipak dobro uče. Evo jedne crtice kako on to otvoreno dogovara: „Poznato vam je da sam bio u bolnici gdje sam operiran. Ozdravio sam, ali još se oporavljam pa mi je potreban mir. Molim vas, djeco, mislite na to... Učiteljeva molba naročito uzbudi jednog đaka u prvoj klupi, koji ustaje pa čak prekida učitelja u govoru: – Da bude mir u razredu, uzimam ja na se kao svoju obavezu!“ (isto, str. 237).

U autobiografskom romanu *Uzvišeno zvanje* (Lovrak, 2011.) autor opisuje svoju implicitnu pedagogiju te svoja originalna pedagoška i metodička rješenja u razredu i školi. Među tim rješenjima dosta je ideja iz literature koja opisuje projekte i pravce reformske pedagogije. Zanimljiva je tu Lovrakova misao o kažnjavanju učenika u primarnom obrazovanju: „On će ukinuti u svom razredu šibu. Neće djecu tući, ni za vlas i uha vući. On ih neće kažnjavati klečanjem i stajanjem u kutu školske sobe... Takvo kažnjavanje je ispod ljudskog dostojanstva...“ (Lovrak, 2011., str. 14)

On neće na vratima razreda vikati, prijetiti ni psovati, nego će osmijehom ući... u hodniku, pred vratima razreda, ostavit ću sve brige i nevolje kao kad se ispred praga izuju blatne cipele.“ (isto, str. 15)

Glede osuvremenjivanja nastave piše: „... bit će da je to sadašnje, suvremeno, novo u školi, osobito poslije rata. Sve se na svijetu mijenja, pa tako i učenje djece. Neće se valjda raditi uvijek jednako pa tako i učenje djece. Neće se valjda raditi uvijek jednako, onako kao pred stotinu godina!“ (isto, str. 15)

Eto, još novosti... „u školi neće biti učenje već – zabava!“ (isto, str. 16) „Ne misli djecu u školi samo učiti čitati i pisati, nego će ih pripravljeti za životnu borbu, za koju moraju biti zdravi, čvrsti te duševno jaki i naviknuti da se trgnu iz zaostalosti.“ (isto, str. 18)

Jedan nastavni sat počinje učitelj ovim rečenicama: „Danas ćemo upoznati novi kraj naše domovine, ali tako da ćemo do njega putovati vlakom.“ (isto, str. 34 i 35).

Danas bismo rekli da je ovo heuristička nastava u kojoj dominira razvojni razgovor koji spretno vodi učitelj. Razgovara se o izgledu prirode, o životinjama koje žive u tim predjelima kroz koje putuju, putovanje se prati na zemljovidu. Zaustavljaju se na određenim stranicama i uz razgovor proučavaju osobitosti toga kraja. Upravitelj uočava da učitelj ne umiruje djecu (40 učenika!!) vikanjem nego učenike umiruje zanimljivim pitanjima, zadacima razgovorom, pogledom. „Vaš četvrti be razred živi pod blagom klimom“ (isto, str. 38). Učitelj objašnjava ravnatelju koje metode primjenjuje za umirivanje učenika na početku nastavnog dana. „Ponedjeljkom ujutro! Mogao bih umiriti učenike pogledom očiju, ali ne volim ni to tiho, nijemo discipliniranje kad postoje i ljepša sredstva! Dolazim u razred raspoložen kao rođak, prijatelj ili susjed u kuću i pozdravim čak raspoloženo, vedro, ovako: – Dobro jutro, dječaci! Kako ste? Gdje ste bili jučer u nedjelju? Nastaje odmah razgovor u kojem neopazice predem na obučavanje narodnog jezika, računa, ili što je već tog jutra na rasporedu...“ (isto, str. 38)

„Učitelj uzvikne jasno i glasno: – Idemo na izlet u livadu da u prirodi pozdravimo proljeće!!!“ (isto, str. 97) „Učitelj iskoristi izlet u prirodu i upoznavanjem svojih đaka s pojavama u proljeću o čemu će ih u razredu učiti. On je na kraju izleta dao đacima pola sata vremena da na širokom prostoru odigraju veliku igru...“ (isto, str. 99)

Lovrak je cijenio odgojnu ulogu đачkih priredbi. Na jednome mjestu o tom piše: „Učitelj uvježbava s učenicima priredbu, predstavu, u ovom selu prvu takvu svečanost, paradu, na kojoj će đaci pjevati, deklamirati i glumiti... (isto, str. 198) i kasnije, piše: „Učitelj, osim svega što radi, uvježbava još i predstave u kojoj glume đaci, i to često, vrlo često takve priredbe, samo bez pozornice, na podnožju⁴ ispred prednjeg

⁴ U to doba, a još i danas u nekim starijim školskim zgradama, u svim učionicama uza zid na kojem je školska ploča bilo je od dasaka konstruirano uzvišenje, kao mala pozornica, visine tridesetak

zida u svom razredu... Razredne predstave izvode se posljednje nedjelje u svakom mjesecu, i to popodne za danjeg svjetla, odmah poslije ručka...“ (isto, str. 378).

U autobiografskom romanu objašnjava Lovrak detalj kada mu majka ponekad daje novac ili oslobađa ga obveze da participira u plaćanju troškova prehrane i stanovanja kod roditelja. O tom piše: „Za taj rad dolazi temeljito pripravljen znanjem koje kao gladan lakomo kupi iz pedagoških časopisa i knjiga. Troši na to novac iz svog džepa jer mu plaća ostaje čista kad za opskrbu kod majke ne plaća ništa... Iz časopisa i pedagoških knjiga zanima se za opisane novosti u obrazovanju i odgajanju djece i to u praksi oprobava u svom razredu.“ (isto, str. 228) Iz ove crtice daje se zaključiti da je Lovrak pratio redovito pedagošku periodiku, te se i sam okušao u pisanju stručnih tekstova u pedagoškim časopisima (vidjeti popis odabranih pedagoških radova na kraju ovog rada: Odabrani stručni pedagoški tekstovi Mate Lovraka!).

Kao izuzetno kreativan učitelj, Lovrak ponekad realizira novu temu „... onako stojeći s učenicima u krugu oko peći.“ (isto, str. 232)

Lovrak je često i rado odlazio na učiteljske konferencije. Tu se rješava kojim će smjerom učitelj rješavati svoja staleška pitanja: „... On ne odlazi na nj kao delegat kotarskog učiteljskog društva nego onako, posebno, privatno, kako li da se to nazove, ide onamo kao – promatrač.“ (isto, str. 248)

Pažnju Lovraka učitelja privukla je i skupna nastava (Lovrak, 1931.): „Uveo je svake subote popodne dva posljednja sata obučavanja s posebnim, isključivim materijalom koji školska vlast ne traži. Taj iznimni materijal on s đacima rješava na poseban način. Njegovi đaci svake subote stavljaju učitelju pitanja koja nemaju veze s gradivom, prijednim u školi pod redovnom obukom. Slobodna pitanja u dva slobodna sata na kraju svake sedmice! Pitanja mališana, što dalje, postaju sve smišljenija, zamršena, vjerska, zagonetna, filozofska, a puna su iznenađenja i senzacije. Jedne subote popodne, sinčić općinskog pandura stavi svom učitelju ovo pitanje: – Gospodine učitelju, sve oko nas ima početak i svršetak. Bog je stvorio Zemlju, svijet, čovjeka, a tko je stvorio njega?“ (Lovrak, 2011., str. 302)

U stalnom je strahu da ga ne proglase komunistom (isto, str. 303). Kod ove autobiografske konstatacije treba opet podsjetiti da je to vrijeme kraljevske Jugoslavije, između dva svjetska rata, kada su komunisti bili strogo praćeni i proganjani.

Novi učitelj ne spominje reformni duh bivše škole koja se očituje u parlamentarizmu života škole, u đачkom samoupravljanju... (isto, str. 333). „Pedagoški časopisi pišu članke o đачkom samoupravljanju, o učeničkoj radnoj samoaktivnosti. Elementima takvog života ispunjen je i Lovrakov razred“ (isto, str. 414).

centimetara, kako bi učitelj koji predaje ili nešto pokazuje bio učenicima bolje vidljiv, a i kako bi on s povišenja bolje vidio sve učenike (obično između 40 i 50 učenika u učionici!). Povremeno su neki učitelji to povišenje koristili za male razredne scenske nastupe i prezentacije.

Dopisivanje učenika jednog razreda s drugim razredom u drugoj školi jedna je od tema koja privlači pozornost učitelja Lovraka (i to je ideja iz pedagogije koju je zagovarao Freinet). Na uzornom nastavnom satu koji Lovrak organizira u kotarskom mjestu on uzima u osnovi sata dopisivanje učenika dvaju odjeljenja iz različitih škola: „Učitelj sad reče ovim đacima da im pišu njegovi učenici iz Velikog Sela te preda pismo djeci i oni ga šalju iz ruke u ruku, vade iz kuverte, čitaju sadržaj pisma i adresu na omotu...“ (isto, str. 343)

„Njegovi đaci navikli su na samostalni rad, kad ovako izade učitelj iz razreda. Učitelj im nije ni zadaću dao. Svaki đak sam sebi izabere, odredi, zada posao i kad se učitelj vrati jedan će mu pokazati nacrtanu sliku, drugi svoj crtež zemljovida jednog kraja domovine, treći će pokazati pismeni sastavak, četvrti vježbe u računanju...“ (I ovdje su vidljivi elementi Freinetove pedagogije i konstruktivističke nastave; isto, str. 420.)

Analiza odabranih pedagoških tekstova Mate Lovraka

Već smo konstatali da ni Mato Lovrak ni Célestin Freinet nisu bili znanstvenici. Sa završenom samo učiteljskom školom njih obojica nigdje nisu ovladala metodologijom znanstvenih istraživanja tako da oni u svojim radovima ne opisuju znanstveno neke projekte koji su rezultat vlastitih istraživanja nego opisuju svoja empirijska iskustva koja su rezultat vlastitih praktičnih propitivanja nekih osobnih metodičkih kreacija. U izvjesnom smislu radi se ponekad i o akcijskim istraživanjima.

U radovima s naslovima *Škola bez učitelja* (1931.), *Jedan primjer prigodne nastave* (1931.), *Primjer skupne nastave* (1931.), *Zidne novine* (1934.), *Razredna učenička knjižica* (1950.), *Pionirsko kazalište u Zagrebu* (1950.), *Zlatni notes* (1952.), *Škola s učenicima u krevetu* (1955.) obrađene su teme i ideje iz literature reformskih pedagoga, ponajviše s popisa ideja Célestina Freineta (o tim radovima vidi još kod Strugar, 2000.).

U knjižnoj zaostavštini Mate Lovraka ne nalazi se zapaženija količina pedagoške literature, ali iz objavljenih stručnih članaka uočljivo je da je on redovito pratio hrvatske pedagoške časopise (npr. *Učitelj*, *Napredak* i *Pedagoški rad*). U tim je časopisima i objavio većinu svojih stručnih članaka, ali u njima on nikoga ne citira. Ipak se može prepoznati da je čitao radove Matičevića (1934.a, 1934.b), Defranceškog (1927., 1934., 1935.), Saliha Ljubunčića (1922., 1923., 1925., 1926., 1927., 1927./28., 1930.) i Josipa Demarina (1928./29.), dakle autore koji su prepričavali vodeće europske i američke reformske pedagoge (npr. Montessorijevu, Ferrierea, Petersena, Freineta, Claparedea, Makarenka, Parkhurstovu, Kilpatricka i Deweya te dr.). U njegovim autobiografskim djelima te dječjim romanima mogu se prepoznati

ideje spomenutih europskih i američkih reformskih pedagoga koje je Lovrak vješto ukomponirao u objavljenim radovima te također kreativno implementirao u svoj svakodnevni rad. Može se kazati da je on sve što je čitao prakticirao sa svojim učenicima te kreativno i kritički prepričavao u vlastitim objavljenim stručnim radovima (vidi npr. Lovrak, 1929.; 1931.a; 1931.b; 1931.c; 1934.; 1936., 1950. i dr.).

Tablica. Komparativni prikaz životopisnih činjenica Célestina Freineta i Mate Lovraka

CÉLESTIN FREINET	MATO LOVRAK
Rođen, 8. 10. 1896., životni vijek 70 godina	Rođen 8. 3. 1899., životni vijek 75 godina
Majka rodila 6 djece	Majka rodila 6 djece
Otac poljoprivrednik	Otac krojač, trgovac, poduzetnik
Majka kućanica i trgovkinja	Majka kućanica
Odrastao na selu	Odrastao na selu
Kao dijete čuvao vlastitu stoku	U djetinjstvu rado odlazio na cjelodnevno čuvanje ovaca s dječakom iz susjedstva
Pohađao nastavu primarnog obrazovanja u odjeljenju s više od 40 učenika	Pohađao nastavu primarnog obrazovanja u odjeljenju s više od 40 učenika
Učitelji tijekom primarnog obrazovanja često koristili kažnjavanje i batinanje učenika	Učitelji tijekom primarnog obrazovanja često koristili kažnjavanje i batinanje učenika
Završio dvogodišnju učiteljsku školu 1914. godine, kratko radio kao učitelj razredne nastave, pa otišao na ratište 1915.–1918.	Završio školovanje u učiteljskoj školi 1918. godine, ali završni ispit položio 1919. godine, jer je bio mobiliziran u vojsku 1917. i 1918. Zbog slabog zdravlja, nije išao na ratište već je radio u vojnim pozadinskim službama.
Teško je ranjen metkom u pluća, što će imati znatan utjecaj na daljnji život (teškoće s dužim govorom). Proveo je sedam mjeseci na liječenju u vojnoj bolnici. Zato je odmah razmišljao o nastavi u kojoj učitelj govori manje od učenika.	Već od prve godine rada u školi ima zdravstvene teškoće s disanjem, bronhitisom i hunjavicom, zbog čega je morao izbjegavati nastavne epizode u kojima on kao učitelj treba mnogo govoriti (slična sudbina kao i kod Freineta).
Djeca u prvom razredu trebaju što više čitati tekstove koja su napisala djeca, a ne bajke i tekstove koje pišu odrasli.	Djeca ne trebaju čitati bajke već što više suvremene tekstove koji opisuju svijet blizak djeci koja žive u selu i u gradu. Potiče učenike na samostalno opisivanje događaja iz svog života,

Razredne i zidne novine	Lovrak, M. (1934.). Zidne novine. Učitelj, 14(5) str. 368-373. Učitelj opisuje iskustvo iz svog razreda.
Scensko izražavanje u učionici i školi važan je oblik nastavnih aktivnosti.	Često poticao učenike na scensko prikazivanje tekstova koje čitaju u učionici, a u školi je redovito sudjelovao u pripremi igrokaza za svečanost na kraju školske godine (Lovrak, 2011., str. 105 i 108; Lovrak, 1950.).
Razredna samouprava	U više romana Lovrak opisuje oblike i važnost razredne samouprave.
Prirodna metoda čitanja i usmeno izražavanje	U više svojih romana učitelj Lovrak traži od učenika individualno glasno čitanje i usmeno izražavanje pred razredom.
Istraživačka nastava, učenička samostalna istraživanja	Npr. opisano u Lovrakovim romanima <i>Devetorica hrabrih</i> , <i>Tri dana života</i> itd.
Poželjne razne varijante skupne nastave te koncentracije i korelacije u nastavi kao didaktička rješenja	Lovrak rado povezuje nastavne predmete, na jednom satu organizira korelaciju dvaju ili više nastavnih predmeta, jedna tema povezuje sve predmete u jednom danu (v. Lovrak, 2011., str. 96-100; Lovrak, 1931.)
Razgovor u učionici	U svim opisima razrednih situacija Lovrak ističe razgovor učitelja s učenicima i međusobni razgovor učenika
Međurazredno učeničko dopisivanje	Lovrak (2011.) prikazuje na jednoj konferenciji za učitelje međurazredno dopisivanje
Razredni sastanci	Npr. roman <i>Vlak u snijegu</i>
Učenička zadruga – učenje poduzetničkih vještina	Učenička zadruga <i>Jabukovac</i> u romanu <i>Vlak u snijegu</i>
Slobodni učenički tekstovi	Kad je god učitelj bio bolestan ili zauzet nekim poslom, učenici su samostalno i slobodno birali sadržaj i teme za individualni rad.
Slobodno slikanje, crtanje i oblikovanje	Kad bi završili neki obvezni zadatak, učenici su slobodno birali neku aktivnost, a najčešće je to bilo crtanje, slikanje i oblikovanje.
Razredne svečanosti, školske svečanosti i slavljenje rođendana	Često priređivane priredbe u učionici i školi

Učenički individualni i razredni projekti	Primjeri u romanima <i>Prijatelji</i> , <i>Tri dana života</i> , <i>Dječak konzul</i> , <i>Vlak u snijegu</i>
Izleti i ekskurzije važni su oblici nastavnih aktivnosti i preporučuje se najmanje jedan dan tjedno organizirati neku nastavnu aktivnost u trajanju od dva ili više nastavnih sati u prirodi	Veoma često izvodio je nastavne epizode u prirodi, nedaleko od škole ili na poludnevnim, cjelodnevnim ili višednevnim izletima (npr. Lovrak, 2001., str. 97-99; Lovrak, 1931.; Lovrak, 1964.)
Učeničke igre u prirodi prirodnim materijalima	U većini Lovrakovih romana opisane su brojne epizode igranja djece u prirodi prirodnim materijalima ili bez ikakvih materijala, npr. opis igre svatova u <i>Vlaku u snijegu</i> , pa opisi igara u <i>Devetorici hrabrih</i>
Konstruktivistička nastava: više učenja – manje poučavanja	Već od prve godine rada u školi Lovrak preferira nastavne scenarije u kojima on govori manje od učenika, a razlozi su zdravstvene i pedagoške naravi.
Preminuo 8. X. 1966.	Preminuo 13. III. 1974.

Rasprava i zaključci

Lovrak i Freinet nisu se nikada sreli niti su se dopisivali, ali su, očito, čitali istu pedagošku literaturu, imali ista, odnosno slična (loša) iskustva s vlastitim školovanjem te sudjelovali na sličnim učiteljskim konferencijama na kojima su razmjenjivane ideje vodećih pedagoga, predstavnika pokreta i pravaca reformnih pedagogija s početka proteklog stoljeća.

Podsjećamo da su Freinet i Lovrak živjeli u isto vrijeme: rođeni su krajem 19. stoljeća, preživjeli su dva svjetska rata, bili mobilizirani u armiju radi ratovanja u I. svjetskom ratu, obojica su oboljela ili su ranjena te su imala velikih zdravstvenih problema s disanjem i dužim govorenjem te su počeli svoj učiteljski rad u osnovnoj školi 1920. godine. Obojica su rano uočila glavne slabosti stare škole: učitelji mnogo pričaju, učenici sjede, slušaju i gledaju, uče napamet i strepe od kažnjavanja batinama za sve vidove prekršaja, pa čak i zbog neznanja. Dva učitelja ubrzo su shvatila da je rješenje većine problema u formuli: više učenja – manje poučavanja. Dakle, učenici trebaju više govoriti i raditi, a učitelji im u tom radu pomagati pokazivanjem i savjetima te organiziranjem poticajne radne okoline. Bliski su bili u mišljenju glede učeničke samouprave u svim školskim aktivnostima. Učitelji su davali učenicima veliko povjerenje i podržavali njihovu samostalnost. Prema prethodnim didaktičkim i pedagoškim obilježjima, Freinet i Lovrak stajali su u prvi redovima utemeljitelja

konstruktivističke nastave i konstruktivističke didaktike. Oni nisu bili znanstvenici, ali su bili kreativni stručnjaci koji su dobro poznavali slabosti stare škole i brzo su uočavali prednosti rješenja koje nude predstavnici projekata reformskih pedagogija, napose Dewey, Montessorijeva, Feriere, Claparede, Petersena, Parkhurstova, Makarenko i mnogi drugi.

Freinet i Lovrak dosta su slični u procjeni novih didaktičkih rješenja za školovanje u doba primarnog i nižeg sekundarnog obrazovanja. Oni su zagovarali suradničke aktivnosti jer je to imanentno svojstvo odrastanja djece u doba srednjeg djetinjstva. Ta razvojna potreba (suradnja, timski rad) učenika u doba srednjeg djetinjstva najbolje se zadovoljavala u raznim istraživačkim i radnim projektima gdje je učenicima dozvoljavana velika samostalnost i preuzimanje odgovornosti za određene zadatke. Učenička zadruga i učenički istraživački projekti koji se poduzimaju radi učenja bili su optimalni oblici za razvoj samostalnosti i poticanje motivacije za sve vidove učeničkih aktivnosti. Lovrak i Freinet imali su skoro istovjetno mišljenje i stav prema kažnjavanju učenika. Dakle, oni su bili protiv bilo kakvih fizičkih i psihičkih kazni, a za razne vidove povjerenja u učenike te davanja podrške za sve vidove njihovih inicijativa. Freinet je sve to opisivao u pedagoškim tekstovima i zagovarao na učiteljskim konferencijama, a Lovrak je sve to prakticirao kao učitelj u razredu i pisao romane za djecu u kojima su opisivani različiti dječji projekti koje su učenici inicirali i ostvarivali u školskim danima, ali i u izvanškolskom vremenu.

Freinet i Lovrak su kao učitelji školovani, živjeli i djelovali u Europi, ali je Freinet govorio i pisao francuski jezik koji je tada bio jedan od vodećih svjetskih jezika, dok je Lovrak govorio hrvatski jezik, koji je govorio i razumio mali dio europske populacije. Sve ono što je govorio i pisao Freinet moglo je čitati i razumjeti više od stotinjaka milijuna stanovnika Europe, dok je ono što je pisao i govorio Lovrak moglo razumjeti tek desetak milijuna stanovnika s područja današnje Hrvatske i okolnih pokrajina. Vodeći hrvatski pedagozi toga vremena išli su studirati pedagogiju u poznata sveučilišta srednje Europe, npr. Beč, Budimpeštu, Leipzig, Prag, Zürich. Tamo su studirali i doktorirali npr. Matičević, Radosavljević, Mandić-Higy, a njihove radove te radove Defrančeskog i Ljubunčića u domaćim je časopisima redovito pratio i čitao Mato Lovrak usuđujući se pokraj njihovih radova objaviti i svoje kritičke opservacije ideja nove škole te vlastitih provjera tih ideja u praksi hrvatske pučke škole. Franjo Mandić-Higy (1877.–1948.) doktorirao je u Zürichu te radio kao nastavnik i ravnatelj Učiteljske škole u Zagrebu, a Ante Defrančeski (1894.–1949.) i Salih Ljubunčić (1890.–1964.) radili su kao nastavnici pedagogije na Učiteljskoj školi u Zagrebu. U svojim autobiografskim radovima Lovrak uočava kao učenik da dosta nastavnika nosi akademsko zvanje „dr“ te da to zvanje piše uz njihova prezimena. Također je uočio da oni svojim idejama i metodama poučavanja odskakuju od ostalih profesora

učiteljske škole u Zagrebu. U to doba na učiteljskoj školi pedagogiju su poučavali dr. Sigismund Čajkovac (1915./16. godine), dr. Stjepan Matičević (1917./18.) te dr. Vladimir Dvorniković (1918./19. godine). Lako je zaključiti da je Lovrak živio i djelovao u isto vrijeme kada i neki drugi istaknuti i kreativni pedagozi (Mandić-Higy, Matičević (1934.a i 1934.b), Defrančeski (1934. i 1935.) i Ljubunčić (1922., 1923., 1925., 1926., 1927., 1928., 1930.) te je temeljito proučavao i poznao ideje o kojima su ti pedagozi pisali i kojima su poučavali buduće učitelje. Oni, a i drugi hrvatski i srpski pedagozi, dosta su pisali ili prevodili stručnu literaturu o revolucionarnim promjenama u nastavi i školi. Lovrak je po mnogim osobnim karakteristikama bio iznad prosjeka učiteljske populacije svoga vremena. Mnogo je čitao pedagoške tekstove u knjigama i časopisima, a izuzetno rano (već nakon prvih četiri ili pet godina rada u školi) i sam je počeo pisati o pedagoškim temama i objavljivati svoje tekstove u pedagoškim časopisima.

Freinet je putovao po svim europskim državama, uključujući i Rusiju, kamo je išao razgovarati s autorima novih didaktičkih koncepata te vidjeti kako to izgleda u školskoj praksi. Naravno, u međuvremenu se s nekima dopisivao i razmjenjivao mišljenja o novim didaktičkim rješenjima (napose s Peterom Petersenom). O svemu što je vidio i čuo pisao je i govorio na učiteljskim konferencijama. Lovrak, nažalost, nije toliko putovao (što zbog zdravlja, što zbog nedostatka novca za putovanja), ali je imao priliku čitati tekstove koje su pisali hrvatski pedagozi koji su studirali na europskim sveučilištima ili koji su sudjelovali na učiteljskim konferencijama.

Sve netom napisano govori i o tome kako su ta dva kreativna učitelja učila (Freinet i Lovrak) novu pedagogiju, odnosno pedagoške spoznaje, jer nisu imali sreću studirati na nekim sveučilišnim institucijama gdje su radili neki od kreatora nove didaktike.

Freinet i Lovrak za supruge su imali učiteljice. No, dok je Freinetova supruga Elise aktivno sudjelovala u pokretu prijatelja nove pedagogije i objavljivala radove (Freinet, E., 1981.), Lovrakova supruga njemu je pomagala u organizaciji privatnog života te organizaciji raznih događaja u školi koji su predstavljali znatno obogaćivanje pedagoške uloge škole u lokalnoj sredini (npr. pripremanje razrednih i školskih priredbi). Naravno, Lovrak je kao učitelj i književnik u svim poslovima koje je obavljao imao snažnu podršku svoje supruge.

U državama u kojima su Freinet i Lovrak radili i razvijali novu didaktičku praksu napisani su mnogi radovi u časopisima i knjige. O Freinetu su napisane knjige, osim na francuskom jeziku (Go, 2007.; Goupil, 2007.; Barré, 1995.; Boumard, 1996.; Peyronie, 1999.; Fournes & Dorance, 2009.; Vergnioux, 2010.), još i na njemačkom i engleskom (Baillet, 1989.; Dietrich, 1995.; Hering & Hövel, 1999.). Dosta je Lovrakovih romana za djecu u kojima on piše i o didaktici nove škole prevedeno

na neke europske jezike, a o njegovu djelovanju i napisanim radovima napisano je više radova na hrvatskom jeziku (Težak, 1993.; Strugar, 2000.; Kolar-Dimitrijević, 2012.; Brala-Mudrovčić i Pavličić, 2015.; Kovač-Levačić, 2016.).

Prethodno opisani prikazi pedagoških situacija u učionici i ukupnom školskom životu pokazuju veliku sličnost između onoga što je zagovarao Freinet u Lovrakovu radu i napisanim tekstovima te su zaslužili biti opisani i analizirani u sustavnom komparativnom prikazu.

Literatura

Lektira

1. Lovrak, Mato (2005), *Anka Brazilijanka*. Zagreb: Alfa, 77 str.
2. Lovrak, Mato (1967), *Vlak u snijegu*. Zagreb: Mladost, 101 str.
3. Lovrak, Mato (1986), *Družba Pere Kvržice*. Zagreb: Mladost, 135 str.
4. Lovrak, Mato (2008), *Divlji dječak*. Zagreb: Sretna knjiga, 123 str.
5. Lovrak, Mato (2009), *Neprijatelj broj 1*. Zagreb: Mozaik knjiga, 181 str.
6. Lovrak, Mato (1977), *Micek, Mucek i Dedek*. Zagreb: Mladost, 70 str.
7. Lovrak, Mato (1964a), *Dječak konzul*. Zagreb: Mladost, 103 str.
8. Lovrak, Mato (2014), *Devetorica hrabrih*. Zagreb: Mozaik knjiga, 313 str.
9. Lovrak, Mato (1979), *Prijatelji*. Zagreb: Mladost, 155 str.
10. Lovrak, Mato (1964b), *Tri dana života*. Zagreb: Izdavačko knjižarsko poduzeće Mladost, 146 str.
11. Lovrak, Mato (1964c), *Iskrica*. Zagreb: Mladost, 139 str.

Autobiografski romani

1. Lovrak, Mato (1963), *Slamnati krovovi*. Zagreb: Zora, 305 str.
2. Lovrak, Mato (1969), *Gimnazijalac*, 301 str.
3. Lovrak, Mato (1972), *Preparandist*, 272 str.
4. Lovrak, Mato (2011), *Uzvišeno zvanje*, 459 str.
5. Lovrak, Mato (2014), *Pero Kvržica među ljudima*, 318 str.

Odabrani stručni pedagoški tekstovi Mate Lovraka

1. Lovrak, Mato. (1954), Zajednički pismeni sastavak u drugom razredu. *Pedagoški rad*, IX, br. 3, str. 166-168.
2. Lovrak, Mato (1950), *O uvježbavanju dječjih predstava*. Zagreb: Novo pokoljenje, 75 str.
3. Lovrak, Mato (1934), Zidne novine. *Učitelj*, 14(5) str. 368-373.
4. Lovrak, Mato (1955), Škola s učenicima – u krevetu. *Pedagoški rad*, X., 1-2, str. 93-95.
5. Lovrak, Mato (1953), Kod stanovnika pionirskog grada. *Pedagoški rad*, VIII.5-6, str. 282-283.
6. Lovrak, Mato (1950), Pionirsko kazalište u Zagrebu. *Pedagoški rad*, V, 3-4, str. 232-

- 241.
7. Lovrak, Mato (1951), Kako da učenici postanu čisti i uredni. *Pedagoški rad*, VI (4-5), str. 232-236.
 8. Lovrak, Mato (1951), Kako da učenici postanu čisti i uredni. *Pedagoški rad*, VI (6), str. 292-297.
 9. Lovrak, Mato (1952), Zlatni notes, *Pedagoški rad*, VII, 6-7, str. 58-63.
 10. Lovrak, Mato (1955), Sedam odgojnih dana. *Pedagoški rad*, X (6-7), str. 291-295.
 11. Lovrak, Mato (1955), Krada u djece. *Pedagoški rad*, X, 8, str. 356-360.
 12. Lovrak, Mato (1951), Rad niže ugostiteljske škole u Opatiji. *Pedagoški rad*, VI, 7-8, str. 389-390.
 13. Lovrak, Mato (1953), Kod stanovnika pionirskog grada. *Pedagoški rad*, VIII, 5-6, str. 282-283.
 14. Lovrak, Mato (1953), Savremeni lik našeg školskog djeteta, *Pedagoški rad*, VIII, 9-10, str. 484-486.
 15. Lovrak, Mato (1955), Škola s učenicima – u krevetu. *Pedagoški rad*, X, 1-2, str. 93 – 95.
 16. Lovrak, Mato (1936), Škola bez učitelja. *Napredak*, 77, str. 124-128.
 17. Lovrak Mato (1926-27), Ugodna iznenađenja u školskom radu. *Napredak*, 67, str. 300-301.
 18. Lovrak, Mato (1929), Slobodan razgovor s učenicima 4. razreda: Savjeti seljacima. *Napredak*, 70, str. 146-148.
 19. Lovrak, Mato (1931), Kroz Gorski Kotar: Vrijednost učeničkih ekskurzija. *Napredak*, 72, str. 33-36.
 20. Lovrak, Mato (1931), Primjer skupne nastave: Nacrt nastavnoga rada u III razredu osnovne škole, i to zamišljen onako kako će, otprilike, teći u novoj školi u budućnosti. *Napredak*, 72, str. 141-144.
 21. Lovrak, Mato (1931), Jedan primjer prigodne nastave. *Napredak*, 72, str. 332-337.
 22. Lovrak, Mato (1934), Ljudi pomažu ljudima: Etičko obučavanje u II. razredu. *Napredak*, 75, str. 305-309.
 23. Lovrak, Mato (1938), Kakvu literaturu želi omladina. *Napredak*, 79, str. 465-468.
 24. Lovrak, Mato (1934), Čestitka. Rad izveden u 4. razredu. *Napredak*, str. 75-79
 25. Lovrak, Mato (1934), Glagoli u sadašnjem i prošlom vremenu. *Napredak*, str. 173-177.
 26. Lovrak, Mato (1934), Ljudi pomažu ljudima: Etičko obučavanje. *Napredak*, str. 305-309.

Literatura o didaktici nove škole i reformne pedagogije

1. Demarin, Josip (1928/29), Pedagogija Marije Montessori. *Napredak*, 68, str. 227-234 i 288-295.
2. Ljubunčić, Salih (1922), Škola rada. *Napredak*, 63(1-2). 3-14; 52-62; 106-112.
3. Ljubunčić, Salih (1926), Dalton-plan metoda. *Napredak*, 67(1-2) str. 164-170; 240-247; 321-327.
4. Ljubunčić, Salih (1927/28), Dalton-plan metoda. *Napredak* 68(1-2), str. 10-18.
5. Ljubunčić, Salih (1923), Kažnjavanje djece. *Napredak* 64(1-2), str. 23-33.
6. Ljubunčić, Salih (1927-1928), Ručni rad kao princip i kao predmet u obuci. *Napredak*, 68, str. 162-166.

7. Ljubunčić, Salih (1930), *Škola rada*. Zagreb: Vlastita naklada. 155 str.
8. Ljubunčić, Salih (1927), Dalton-plan metoda: Psihološki najopravdaniji i psihološki najoriginalniji oblik rada u svim vrstama uzgojnih škola. Prema najnovijim podacima i po istoimenom djelu Marie Steinehaus sastavio.
9. Ljubunčić, Salih (1925), *Slobodni pismeni sastavci u osnovnim, građanskim i nižim srednjim školama: Upute i primjeri*. Sarajevo.
10. Defrančeski, Ante (1927), *Metoda početnoga čitanja i pisanja te put do slobodnih sastavaka*. Zagreb.
11. Defrančeski, Ante (1934), *Načela nove škole u teoriji i praksi primjenjena našim prilikama*. Zagreb.
12. Defrančeski, Ante (1935), Skupna nastava u teoriji i praksi. *Učitelj*, 15(7), str. 481-496.
13. Matičević, Stjepan (1934a), *Osnovi nove škole*. Zagreb.
14. Matičević, Stjepan (1934b), *Pojam rada ili aktivnosti u radnoj školi*. Zagreb.

Literatura o radovima Mate Lovraka

1. Kolar-Dimitrijević, Mira (2012), *Tragovi vremena u djelima Mate Lovraka*. Zagreb i Bjelovar: Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU u Bjelovaru. 163 str.
2. Težak, Dubravka (1993), „Vlak u snijegu“ i „Družba Pere Kvržice“ Mate Lovraka (str. 7-44). U: Diklić, Zvornimir (ur.), *Mato Lovrak, Ivo Kušan*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Kuvač-Levačić, Kornelija (2016), Identitet subjekta u književničkoj autobiografiji i „biografija djela“. *Libri&Liberi*, 5(1), str. 77-93.
4. Brala-Mudrovčić, Jasminka i Pavličić, Nikolina (2014), Romani Mate Lovraka u lektiri za razrednu nastavu. *Magistra Iadertina*, 9(1), str. 163-178.
5. Strugar, Vladimir (ur.) (2000), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi: književnoteorijski i didaktičko-metodički obzori*. Bjelovar: Ogranak HPKZ; Čvor.
6. Strugar, Vladimir (2000), Pedagogijski pogledi Mate Lovraka. U: Vladimir Strugar (ur.), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi*. Bjelovar: Ogranak pedagoško-književnog zbora Bjelovarsko-bilogorske županije, str. 191-200.
7. Strugar, Vladimir (2000), Učenici i Lovrakova lektirna djela. U: Vladimir Strugar (ur.), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi*. Bjelovar: Ogranak pedagoško-književnog zbora Bjelovarsko-bilogorske županije, str. 141-149.
8. Zalar, Diana (2000), Mato Lovrak kao učitelj suvremenih učitelja. U: Vladimir Strugar (ur.), *Mato Lovrak u hrvatskoj školi*. Bjelovar: Ogranak pedagoško-književnog zbora Bjelovarsko-bilogorske županije, str. 183-190.

Literatura o pedagogiji Célestina Freineta

1. Baillet, Dietlinde (1989), *Freinet-praktisch: Beispiele und Berichte aus Grundschule un Sekundärstufe*. Basel und Weinheim: Beltz Verlag.
2. Dietrich, Ingrid (Hrsg.) (1995), *Handbuch Freinet Pädagogik. Ein praxisbezogene Einführung*. Weinheim i Basel: Beltz.
3. Freinet, Elise (1981), *Erziehung ohne Zwang: Der Weg Célestin Freinets*. Stuttgart: Klett-

Cota.

4. Freinet, Célestine (1965), *Die Moderne französische Schule*. Paderborn: Schöningh.
5. Hagstedt, Herbert (Hrsg.) (1977), *Freinet-Pädagogik heute – Beiträge zum Internationalen Célestin-Freinet-Symposium in Kasel*. Weinheim: Beltz.
6. Hering, Jochen und Hövel, Walter (Hrsg.) (1999), *Immer noch der Zeit voraus – Kindheit, Schule und Gesellschaft aus dem Blickwinkel der Freinetpädagogik, mit Originaltexten von Célestin Freinet*. Bremen: Pädagogik-Kooperative e.V., Reiche Moderne Schule.
7. Koitka, Christine (Hrsg.) (1989), *Freinet-Pädagogik*. Frankfurt am Main: Basis Verlag, Jetpress.
8. Laun, Roland (1982), *Freinet – 50 Jahre danach: Dokumente und Berichte aus drei französischen Grundschulklassen*. Heidelberg: BVB – Edition Meichsner und Schmidt.
9. Go, H-L. (2007), *Freinet à Vence. Vers une reconstruction de la forme scolaire*, Rennes, PUR. (Freinet u Venceu. Prema rekonstrukciji školskih oblika).
10. Goupil, Guy (2007), *Comprendre la pédagogie Freinet. Genèse d'une pédagogie évolutive*, Mayenne, Éditions des Amis de Freinet. (Razumjeti Freinetovu pedagogiju. Razvoj evolucijske pedagogije)
11. Barré, Michel (1995), *Célestin Freinet, un éducateur pour notre temps*, 2 tomes, PEMF, 1995 et 1996. (Célestin Freinet, pedagog za naše vrijeme).
12. Boumard, Patrick (1996), *Célestin Freinet*, Paris, PUF.
13. Peyronie, Henri (1999), *Célestin Freinet. Pédagogie et émancipation*, Paris, Hachette éducation. (Célestin Freinet. Pedagogija i emancipacija).
14. Vergnioux, Alain (2010), *Cinq études sur Célestin Freinet*, Caen, PUC, 2005. (bibliographie complétée le 2 mai 2010) (Pet studija o Célestinu Freinetu).
15. Fournès, Ginette & Dorance, Sylvia (2009), *La danseuse sur un fil: une vie d'école Freinet*, Éditions École Vivante. (Plesačica na žici: život Freinetove škole).
16. Matijević, Milan, (2001), *Alternativne škole*. Zagreb: Tipex.
17. Matijević, Milan (ur.) (1991), *Osnovna škola na pragu XXI. stoljeća*. Zagreb: Institut za pedagojska istraživanja Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
18. Bognar, Ladislav; Štumfol, Božica (1998), *Model osnovne škole: rezultati istraživanja*. Zagreb: Udruga roditelja Korak po korak.

Metodologija

1. Cohen, Louis, Manion, Lawrence i Morrison, Keith (2007), *Metode istraživanja u obrazovanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
2. Mužić, Vladimir (1973), *Metodologija pedagoškog istraživanja*. Sarajevo: Svjetlost.
3. Yin, K. Robert (2007), *Studija slučaja – dizajn i metode*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Historical, Comparative and Hermeneutical Analysis of Works by Célestin Freinet and Mate Lovrak

Summary

Célestin Freinet and Mato Lovrak were active as teachers more or less contemporarily in the 20th century. It may be stated that they lived and worked at the same time – between 1919 and 1960. Their activities and ideas regarding pedagogy were to a high extent similar. The following question may be posed: who or what was the cause that both of them had many ideas in common, which they practiced in working with children. Since they both lived and worked in the time of full affirmation of the projects and courses related to reform pedagogy, it may be assumed that both of them recognised the pedagogical values of the ideas arising from these projects, and successfully and creatively applied them in practice. Freinet was better known in other countries of Europe of that time, whilst Lovrak, apart from practicing these ideas in classroom, described them in a rather interesting fashion in novels tackling school life topics intended for children and teachers. Common features in their pedagogy and didactics particularly worth stressing are: pupils' autonomy; cooperation among pupils; children's rights; freedom of expression in various areas; freedom in writing compositions; pupils' cooperative movement; empirical learning in a stimulating environment. They both stressed freedom as an important principle in relation to pupils' activities. As concerns the interrelations regarding the activities of teachers and pupils, both of these well-known teachers and pedagogues agree that the best school is the one where pupils are more active than the teachers, that is to say where learning predominates over teaching. Due to the fact that – thanks to their ideas and work – they had come closer to the phenomenon today called constructivist teaching, it may be concluded that they have both contributed to the affirmation of both constructivist teaching and constructivist didactics, which even today attract the attention of teachers and pedagogues.

Keywords: children's literature; children's rights; constructivist teaching; pedagogy; reform pupils' autonomy.

Prof. dr. sc. Milan Matijević, profesor emeritus
Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Savska cesta 77, HR – 10 000 Zagreb